

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิวัฒนาการของหลักสูตรเป็นผลที่เกิดจากการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรในช่วง พ.ศ. 2511 ถึง พ.ศ. 2533 เพื่อให้เห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของหลักสูตร ศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในด้านต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตร และการพัฒนาหลักสูตร
2. หลักสูตรการฝึกหัดครูศิลปศึกษา
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร

1. คำนิยามและความหมาย

เมื่อกล่าวถึงคำว่า "หลักสูตร" นักการศึกษาหลายท่านได้ให้คำนิยามและความหมายที่แตกต่างกันไป เอกวิทย์ ณ กลาง (2511:208) ได้กล่าวว่า หลักสูตรเป็นมวลประสบการณ์ทั้งหมดที่จัดให้ผู้เรียนได้ศึกษา ไม่ว่าจะ เป็นเนื้อหาวิชา ทักษะ ทักษะปฏิบัติ แบบอย่างความประพฤติ หรือแม้แต่สิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยจัดสิ่งเหล่านี้ให้เด็กได้สัมผัสและรับรู้เป็นประสบการณ์ขึ้นมา ชาวล แพร์ตันกุล (2518:16) ให้ความหมายของคำว่าหลักสูตรว่าเป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดทิศทาง ขนาด ระดับแก่ครูเพื่อเป็นแนวสำหรับยึดถือและปฏิบัติตาม แต่สมิทร คุณานุกร (2523 : 2) ให้ความเห็นว่าหลักสูตรเป็นเสมือนหนึ่งโครงการที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดความรู้ ความสามารถตามข้อกำหนด โดยผ่านทางการศึกษา ในขณะที่ร่ำรัง บัวศรี (2531 : 6) ได้อธิบายว่าหลักสูตรเป็นแผนที่ออกแบบขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละแผนของการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เป็นไปตามเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนด สำหรับนักการศึกษาชาวต่างประเทศ คือ Saylor and Alexander (1959:4) ได้กล่าวว่า หลักสูตรเป็นสิ่งที่โรงเรียนพยายามจัดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดผลของการเรียนที่โรงเรียนต้องการ

ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม ทาบา (Taba 1962 : 10) เห็นว่าหลักสูตรเป็นกระบวนการสร้างผลผลิตให้แก่สังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม ส่วนคณะอาจารย์ และผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตรของมหาวิทยาลัยนอร์ทเซอรัธอิลลินอยส์ (Northern Illinois University) เห็นว่า หลักสูตร คือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างครู นักเรียนและสาระที่เป็นงานทางการศึกษา เช่น ข้อมูล ทักษะและค่านิยม เพื่อให้ได้ถึงจุดที่กำหนดไว้ (คณาจารย์และผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตรของ มหาวิทยาลัยนอร์ทเซอรัธอิลลินอยส์ อ้างถึงใน สงัด อุทรานันท์ 2527 : 15) จากคำนิยามที่ แตกต่างกันไปนั้น สงัด อุทรานันท์ (2527 : 9-16) จึงทำการจัดกลุ่มของคำนิยามและความหมายของคำว่าหลักสูตร ตามที่นักการศึกษาได้เคยกล่าวไว้ในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งสามารถจัดได้เป็น 8 กลุ่มด้วยกันคือ

1. หลักสูตรคือ รายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่ใช้สอน
2. หลักสูตรคือ มวลประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่เด็ก
3. หลักสูตรคือ กิจกรรมการเรียนการสอน
4. หลักสูตรคือ สิ่งที่สังคมคาดหวังหรือมุ่งหวังจะให้เด็กได้รับ
5. หลักสูตรคือ สื่อกลางหรือวิถีทางที่จะนำเด็กไปสู่จุดหมายปลายทาง
6. หลักสูตรคือ ข้อผูกพันระหว่างครูกับนักเรียนและสิ่งแวดล้อมทางการเรียน
7. หลักสูตรคือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ ระหว่าง นักเรียน ครูและ สิ่งแวดล้อมทางการเรียน
8. หลักสูตร ในความหมายอื่น ๆ ที่รวมถึงกิจกรรมนอกห้องเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นต้น

จากความหมายของหลักสูตรดังกล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปออกมาได้ว่าหลักสูตรเป็นข้อความที่เขียนขึ้น เพื่อการปฏิบัติและหวังผลแห่งการปฏิบัตินั้นให้เป็นไปตามที่ต้องการ ข้อความที่เขียนขึ้น คือ ตัวหลักสูตร การปฏิบัติ คือ มวลประสบการณ์ กระบวนการ การจัดสภาพแวดล้อม กิจกรรม เป็นต้น ผลแห่งการปฏิบัติที่หวัง คือ ทักษะ ค่านิยม ประสบการณ์ การเรียนรู้ การพัฒนาตน การสร้างผลผลิต เป็นต้น

2. องค์ประกอบของหลักสูตร

Taba (1962 : 10) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้

ทุกหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบในลักษณะใดก็ตาม จะต้องประกอบด้วยส่วนประกอบต่าง ๆ อยู่เสมอ ตามปกติ หลักสูตรจะประกอบด้วย ข้อความที่กล่าวถึงจุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะ หลักสูตรจะบอกถึงการเลือกเนื้อหาสาระ บางครั้งหลักสูตรอาจจะกล่าวถึงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนอีกด้วย ... ในขั้นสุดท้าย หลักสูตรจะรวมถึงโครงการประเมินผลของหลักสูตร

สุมิตร คุสานุกร (2518 : 9) กล่าวว่า เมื่อพิจารณาหลักสูตรในรูปองค์ประกอบแล้ว จะมี 4 องค์ประกอบ คือ

1. ความมุ่งหมาย (Objective)
2. เนื้อหา (Content)
3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)
4. การประเมินผล (Evaluation)

โบแชมพ์ (Beauchamp, 1975 : 107-109 อ้างถึงในสงัด อุทรานันท์) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตรควรมี 4 ประการ คือ

1. เนื้อหาสาระและวิธีการจัด
2. จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ
3. แนวการนำหลักสูตรไปใช้สอน
4. การประเมินผล

ส่วนสงัด อุทรานันท์ (2527 : 181-189) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบของหลักสูตรไว้ว่า ประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

1. ส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับหลักสูตร คือ
 - 1.1 จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ
 - 1.2 เนื้อหาสาระ และประสบการณ์การเรียนรู้
 - 1.3 การประเมินผล
 2. ส่วนประกอบอื่นที่น่าจะบรรจุไว้ในหลักสูตร ได้แก่
 - 2.1 เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร
 - 2.2 การเสนอแนวทางในการจัดการเรียนการสอน
 - 2.3 การเสนอแนะแนวการใช้สื่อการเรียนการสอน
- นอกจากนี้ยังประมวลไว้ว่า หลักสูตรที่ดีควรกล่าวถึงสิ่งต่อไปนี้
1. เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร

2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งควรจะมีทั้งจุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. การเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
5. การเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิชาการในชุมชน
6. การประเมินผล

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่านักการศึกษาต่างเห็นสอดคล้องกันว่า หลักสูตรควรมี 4 องค์ประกอบด้วยกัน คือ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระวิชา การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลหลักสูตร

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นจุดมุ่งหมายระดับหนึ่งของจุดมุ่งหมายทางการศึกษา คำศัพท์ที่ใช้สำหรับจุดมุ่งหมายในระดับต่าง ๆ ก็มีความแตกต่างกัน ได้แก่ จุดหมายหรือจุดมุ่งหมาย (Aims) เป้าหมายหรือเป้าประสงค์ (Goals) และจุดประสงค์หรือวัตถุประสงค์ (Objectives) ถึงแม้ว่าโดยทั่วไปจะยอมรับกันว่าจุดหมายหรือจุดมุ่งหมายในระยะยาวและอาจใช้ศัพท์แทนกันก็ได้ แต่จุดหมายหรือจุดมุ่งหมายจะเป็นความคาดหวังเกี่ยวกับค่านิยมในการดำรงชีวิต ส่วนเป้าหมายหรือเป้าประสงค์ เป็นสิ่งที่คาดหวังจากการปฏิบัติงานของโรงเรียน ส่วนจุดประสงค์หรือวัตถุประสงค์ ใช้กับสิ่งที่คาดหวังว่าจะเกิดจากการเรียนการสอนในระยะเวลาน้อยกว่าและสามารถวัดได้ (สังค อุทรานันท์ 2530 : 118-119)

จุดมุ่งหมายของการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 หมวด ได้แก่ หมวดพุทธิพิสัย (The Cognitive Domain) เป็นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทางด้านความคิด ความรู้และการแก้ปัญหา ซึ่งบลูม (Benjamin S. Bloom) เป็นผู้คิดขึ้นในปี ค.ศ. 1956 หมวดจิตพิสัย (The Affective Domain) เป็นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยม และความซาบซึ้ง ซึ่งแครทโฮล (David R. Krathohl) และคณะเป็นผู้คิดขึ้นในปี ค.ศ. 1964 หมวดทักษะพิสัย (The Psychomotor Domain) หมายถึงจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทักษะการเคลื่อนไหว การใช้อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย (สมิตร์ คุณานุกร 2518 : 47-48)

เนื้อหาสาระวิชาหมายถึง เนื้อหาความรู้และประสบการณ์เรียนรู้ (สมิตร์ คุณานุกร 2518 : 76) ทาบ (Taba 1962 : 172-181) ได้วิเคราะห์เนื้อหาสาระของความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ และสรุปว่าประกอบด้วย 4 ระดับ แต่ละระดับมีบทบาทต่อสัมฤทธิ์ผลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1. เนื้อหาที่เป็นข้อมูลที่แสดงถึงขบวนการและทักษะ (Specific Facts and Processes)

2. เนื้อหาที่เป็นความคิดและหลักการเบื้องต้น (Basic Ideas)

3. ความคิดรวบยอด (Concepts)

4. ระบบความคิด (Thought System and Method of Inquiry)

สำหรับหลักเกณฑ์การเลือกเนื้อหาวิชา สุมิตร คุณานุกร (2518 : 81-89) ได้ให้หลักเกณฑ์การเลือกไว้ดังนี้

1. ความเชื่อถือได้และเป็นแก่นสารของความรู้ในแต่ละสาขาวิชา
2. ความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม
3. ความสมดุลย์ระหว่างความกว้างและความลึกซึ้ง
4. สามารถสนองความมุ่งหมายได้หลาย ๆ ประการ
5. สอดคล้องกับบุคลิกภาพในการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน
6. สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

ในส่วนของเนื้อหาสาระหลักสูตร วิจิตร ศรีสะอาด (2523 : 11-12) ได้อธิบายถึงโครงสร้างของเนื้อหาสาระของศึกษาศาสตร์ อาจแบ่งได้ดังนี้

1. วิชาเนื้อหาที่จำเป็นสำหรับการเป็นครู ประกอบด้วย วิชาพื้นฐานทั่วไป (General Education) และวิชาเฉพาะ (Subject Speciality) ซึ่งประมวลมาจากศาสตร์สาขาต่าง ๆ

2. วิชาชีพหรือวิชาการศึกษา (Professional Education) ซึ่งเดิมเรียกว่า วิชาครู โครงสร้างของเนื้อหาสาระส่วนนี้ ส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาสาระของศึกษาศาสตร์ โดยเฉพาะ หัวใจของเรื่องคือหลักสูตรและการสอน นอกจากนี้ ก็มีวิชาพื้นฐานการศึกษา วิชาโดยเฉพาะ หัวใจของเรื่องคือหลักสูตรและการสอน นอกจากนี้ก็มีพื้นฐานการศึกษาและวิชาเฉพาะในลักษณะที่เป็นบริการพิเศษทางด้านการศึกษา

วิชาพื้นฐานการศึกษา (Foundation) ประกอบด้วยพื้นฐานด้านประวัติการศึกษา ปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา สังคมศาสตร์ การศึกษาและเทคโนโลยีการศึกษาซึ่งเป็นเนื้อหาสาระของชุดวิชานี้

วิชาหลักสูตรและการสอน (Curriculum and Instruction) ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตร วิทยาการสอน และการวัดผล

วิชาการบริการพิเศษ (Special Services) ได้แก่ การบริหารการศึกษา การแนะแนวการศึกษา และเทคโนโลยีการศึกษา เป็นต้น

การนำหลักสูตรไปใช้ สมิตร์ คุณานุกร (2518 : 130-146) รวมถึงกิจกรรม 3 ประเภท คือ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายใน โรงเรียนให้หลักสูตรบรรลุถึงเป้าหมาย และการสอนของครู

การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนจะออกมาในรูปของเอกสารหลักสูตรที่เรียกว่าประมวล การสอนและโครงการสอน ซึ่งช่วยให้หลักสูตรมีรายละเอียดชัดเจนเป็นแนวทางการสอนใน ชั้นเรียนได้

การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ในโรงเรียน เป็นเรื่องของผู้บริหารที่ต้องดูแล และ จัดปัจจัยเหล่านี้ให้เหมาะสม พอเพียงกับจำนวนผู้เรียนและกิจกรรมที่จัดขึ้น เช่น ห้องสมุด วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน การจัดตารางสอน จัดครูเข้าสอน โครงการสอน แบบเรียน เป็นต้น

การสอน คือ การที่บุคคลผู้หนึ่งซึ่งนำความรู้สึกรสนิยมและชีวิตของตนมาเผยให้บุคคล อีกรู้หนึ่งทราบ เพื่อให้ผู้เรียนได้พิจารณาและเลือกสรรเอาคุณสมบัติ ทักษะ และค่านิยม ที่จับใจมายึดถือเป็นของตนเองและปฏิบัติตาม การสอนของครูเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ ผู้เรียนได้รับความรู้ ได้มีคุณสมบัติและทัศนคติตามที่ผู้สร้างหลักสูตรมุ่งหวังไว้ การสอนจะสำเร็จ หรือล้มเหลว ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับทางเลือกใช้วิธีสอนของครู ซึ่งมีอยู่ 8 วิธี ได้แก่

1. การบรรยาย
2. การอภิปรายและซักถาม
3. การฝึกปฏิบัติ
4. การสอนโดยใช้วัสดุทัศนอุปกรณ์
5. การแก้ปัญหาและการค้นพบด้วยตนเอง
6. การใช้ห้องทดลองและวิธีสืบสอบ
7. วิธีสอนเพื่อพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
8. การสอนโดยใช้บทบาทและสถานการณ์จำลอง

ส่วนคลอสไมร์ และริปเปิล (Klausmeir and Ripple 1971 : 11-13)

ได้กำหนดองค์ประกอบของระบบการสอนไว้ 7 ส่วน คือ ก) การตั้งจุดมุ่งหมายของการเรียน การสอน ข) การเตรียมความพร้อมของนักเรียน ค) การจัดเนื้อหาวิชา วัสดุและอุปกรณ์ ง) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จ) การดำเนินการสอนให้เป็นไปตามวัน เวลาและ สถานที่ที่กำหนดให้ ฉ) การวัดและประเมินผลการศึกษา ช) สัมฤทธิ์ผลของนักเรียน

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นอาจจะพอสรุปได้ว่า การสอนเป็นกระบวนการหนึ่งของการนำหลักสูตรไปใช้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับทราบเนื้อหา และส่วนอื่น ๆ ที่หลักสูตรได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ โดยใช้เทคนิควิธี วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้ได้มากที่สุด

การประเมินผลหลักสูตร โดยทั่วไปมักทำให้ครอบคลุมระบบของหลักสูตรทั้งหมด และควรประเมินอย่างต่อเนื่อง การประเมินหลักสูตรประกอบด้วย การประเมินผลเอกสาร หลักสูตร ประเมินการใช้หลักสูตร ประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร และประเมินระบบหลักสูตร (สังค อุทรานันท์ 2527 : 277) การประเมินผลหลักสูตรมีหลายรูปแบบ แต่ในที่นี้จะนำเสนอเพียง 2 รูปแบบ ดังนี้

1. การประเมินหลักสูตรของโกว์ (Intrinsic Analysis Model)

(Doris T. Gow อ้างถึงใน สังค อุทรานันท์ 2527 : 287) รูปแบบการประเมินหลักสูตรของโกว์ เป็นรูปแบบประเมินเพื่อตัดสินคุณภาพหลักสูตร กระบวนการดำเนินงานจะมี 2 ขั้นตอน ดังนี้ คือ

- 1.1 วิเคราะห์หลักสูตร โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ 4 ประการ คือ โอกาสในการเรียนรู้ สิ่งเร้า โครงสร้างของหลักสูตร และสภาพการเรียนการสอน
- 1.2 ทำการตัดสินคุณภาพของหลักสูตร โดยใช้ทฤษฎีทางการศึกษาและทางจิตวิทยาเป็นหลัก

การวิเคราะห์หลักสูตรองค์ประกอบที่ 1 โอกาสในการเรียนรู้ (Opportunity) ทำการพิจารณาจาก โอกาสในการเรียนรู้เนื้อหาวิชา โดยพิจารณาจากความคิดรวบยอด เนื้อหา และทักษะ โอกาสในการเรียนรู้อื่นเนื่องมาจากการใช้หลักสูตร โดยพิจารณาจากความเข้มของเนื้อหาสาระของหลักสูตร และการตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล

การวิเคราะห์องค์ประกอบที่ 2 สิ่งเร้า (Motivators) ทำการพิจารณาจากการที่ผู้เรียนได้มีโอกาสนำทางตนเอง เลือกสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ประเมินผลตนเอง และมีการวางแผนการเรียนของตนเอง จากการศึกษาที่ผู้เรียนได้แรงเสริมทั้งจากภายนอก และที่เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน จากความหลากหลายของรูปแบบวิธีการและกลวิธีในการสอน

การวิเคราะห์องค์ประกอบที่ 3 โครงสร้างหลักสูตร พิจารณาจากความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์ของหลักสูตร กับลักษณะนิสัยและความต้องการของผู้เรียน ความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์กับบทเรียน ความสอดคล้องระหว่างข้อสอบ จุดประสงค์และบทเรียน ความเหมาะสมในการกำหนดและจัดลำดับของวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย

ความเหมาะสมในการให้แนวทางกับครูสำหรับการวิจัย และทำการสอนซ่อมเสริมให้แก่ผู้เรียน การวิเคราะห์องค์ประกอบที่ 4 สภาพการเรียนรู้การสอน พิจารณาจากความเหมาะสมของคู่มือในการให้แนวทางการสอนและให้ความรู้พื้นฐานจำเป็นสำหรับครู ความเหมาะสมและความชัดเจนของเอกสารสำหรับผู้เรียนในการให้แนวทางแก่ผู้เรียน ความสะดวกในการใช้รูปแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารการสอน ความเหมาะสมและความสอดคล้องระหว่างกลวิธีในการสอนกับลักษณะของผู้เรียน

การตัดสินใจคุณภาพของหลักสูตร จากข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์คุณลักษณะต่าง ๆ ในองค์ประกอบทั้ง 4 ส่วน นำมาสู่การพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักการและทฤษฎีทางการศึกษา และทางจิตวิทยาว่า มีความเหมาะสมหรือไม่

2. วิเคราะห์หลักสูตรการฝึกหัดครูของโครงการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครู (2525 : 15-16) โครงการวิจัยเรื่อง ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรการฝึกหัดครูกับหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 ของโครงการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครู ได้ดำเนินการวิเคราะห์หลักสูตรการฝึกหัดครู สาขา/วิชาเอกประถมศึกษา เพื่อหาสมรรถภาพที่คาดหวังจากผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรนั้น ๆ โดยการแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ วิเคราะห์โครงสร้างของหลักสูตร วิเคราะห์รายวิชาบังคับจากเอกสารหลักสูตร รายละเอียดของวิธีวิเคราะห์ทั้ง 2 ขั้นตอน มีดังต่อไปนี้

2.1 วิเคราะห์โครงสร้างหลักสูตรการฝึกหัดครู เพื่อศึกษารูปแบบโครงสร้างหลักสูตรในหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1.1 หลักการ

2.1.2 วัตถุประสงค์ทั่วไปของหลักสูตรการฝึกหัดครู และวัตถุประสงค์เฉพาะของสาขาประถมศึกษา

2.1.3 การจำแนกสาขาวิชาหรือโปรแกรมการศึกษา

2.1.4 การจัดหมวดวิชา

2.1.5 การจัดจำนวนหน่วยกิต

2.1.6 การจัดรายวิชา

2.1.7 วิชาที่ต้องวิเคราะห์

2.1.8 ผังโครงสร้างหลักสูตร

2.1.9 ข้อสังเกต

2.2 วิเคราะห์การวิเคราะห์รายวิชาบังคับจากเอกสารหลักสูตรมีขั้นตอนดังนี้

2.2.1 ศึกษาเนื้อหาของรายวิชาบังคับของแต่ละวิชาที่มีอยู่ในหลักสูตรแม่บทและประมวลการสอนหรือแนวการสอน

2.2.2 สร้างตารางวิเคราะห์เพื่อหาสมรรถภาพที่คาดหวังจากผู้สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรการฝึกหัดครู ซึ่งแบบวิเคราะห์นี้ประกอบด้วยรายการต่าง ๆ 4 สดมภ์ คือ ชื่อวิชา เนื้อหาจากหลักสูตร ข้อมูลจากเอกสารอื่น ๆ และสมรรถภาพที่คาดหวังจากผู้เรียน

2.2.3 วิเคราะห์หาสมรรถภาพที่คาดหวังจากผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรการฝึกหัดครูแต่ละสถาบัน ในด้านความรู้ ทักษะ ทัศนคติ โดยพิจารณาว่า ถ้าผู้สอนตามหลักสูตรและประมวลการสอนหรือแนวสอนที่มีอยู่แล้ว ผู้สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรการฝึกหัดครูน่าจะมีสมรรถภาพดังกล่าวอย่างไรบ้าง

2.2.4 สรุปสมรรถภาพที่คาดหวังจากผู้สำเร็จการศึกษาที่ได้จากรายวิชาทั้งหมด

การประเมินผลหลักสูตร เป็นองค์ประกอบสุดท้ายที่มีความสำคัญต่อหลักสูตรมาก ถ้าขาดกระบวนการในขั้นตอนนี้ จะทำให้ไม่สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้หลักสูตรมีความเหมาะสมสอดคล้องกับยุคสมัยได้ และส่วนของหลักสูตรที่ควรอยู่ในรายการประเมินด้วย คือ โครงสร้างหลักสูตร

3. ประเภทของหลักสูตร

สังัด อุทรานันท์ (2530 : 90-96) ได้แบ่งหลักสูตรเป็นรูปแบบต่าง ๆ 4 รูปแบบ คือ

ก. รูปแบบหลักสูตรที่ยึดเอาสาขาวิชาเป็นหลัก (Curriculum Focused on Disciplines / Subjects) หลักสูตรในรูปแบบนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ โดยเชื่อว่าจะช่วยให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีเหตุผล สามารถสร้างสรรค์จรรยาวัตนธรรมให้สืบทอดต่อไป การจัดเนื้อหาสาระในหลักสูตรจะยึดสาขาหรือเนื้อหาวิชาเป็นหลัก การจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอน ให้มีความสำคัญกับครู ครูต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญ และสามารถถ่ายทอดเนื้อหาให้ผู้เรียนได้ดี หรือให้ผู้เรียนได้สืบเสาะหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ประเมินผล ยึดจุดประสงค์ของแต่ละวิชาเป็นหลัก

ข. รูปแบบหลักสูตรที่ยึดเอาความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก (Curriculum Focused on Individual Interests and Needs) หลักสูตรรูปแบบนี้ เน้นความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ได้พัฒนาไปตามความสนใจและความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน การจัดเนื้อหาสาระทำได้ยากเพราะต้องยึดหยุ่นมากที่สุด เพื่อตอบสนองต่อความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนให้มากที่สุด การจัดประสบการณ์การเรียนรู้การสอน ให้

ความสำคัญแก่ผู้เรียน ซึ่งต้องเรียนรู้ด้วยตนเองให้มากขึ้น ครูเป็นเพียงผู้ประสานงานในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากกว่าเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ การประเมินผลมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่ยึดความรู้ความจำ

ค. รูปแบบหลักสูตรที่ยึดเอากิจกรรมและปัญหาของสังคมเป็นหลัก (Designs Focused on Social Activities and Problems) เน้นกิจกรรมเกี่ยวกับปัญหาสังคม การสร้างความสัมพันธ์ต่อกันและเจตคติที่ดีในการทำงานร่วมกัน โดยใช้ปัญหาสังคมเป็นเนื้อหาในการศึกษาและนำมาบูรณาการเข้ากับการศึกษาในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การจัดประสบการณ์มุ่งที่กระบวนการ การทำงาน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งเน้นความสามารถทางการสร้างสรรค์สังคมของผู้เรียน

ง. รูปแบบหลักสูตรที่ยึดเอาทักษะกระบวนการเป็นหลัก (Designs Focused on Processes Skills) จุดหมายของหลักสูตรมุ่งไปที่ความสามารถในด้านการดำเนินการแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เนื้อหามุ่งไปที่กระบวนการ การทำงานในชีวิตให้ผู้เรียน โดยครูเป็นผู้จัดประสบการณ์และประสานงาน การประเมินผลดูที่ประสิทธิภาพของการปฏิบัติ

จ. รูปแบบหลักสูตรที่ยึดเอาสมรรถภาพเป็นหลัก (Designs Focused on Specific Competences) หลักสูตรแบบนี้ เน้นความสามารถในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เนื้อหามุ่งไปที่การจัดระบบข้อมูลควบคู่กับการฝึกปฏิบัติจนชำนาญ ลำดับความรู้จากง่ายไปยาก กิจกรรมการสอนเน้นความสำคัญของความรู้พื้นฐานเป็นอย่างแรก เพื่อเป็นรากฐานแห่งการปฏิบัติงาน ครูจะเป็นผู้จัดการและตรวจสอบสมรรถภาพการปฏิบัติ ประเมินผลจากความสามารถในการปฏิบัติ

ส่วนสมิตร์ คุณานกร (2518 : 117-126) ได้แบ่งหลักสูตรออกเป็น 5 ประเภท

ก. หลักสูตรเนื้อหาวิชา (Subject Curriculum) ยึดเนื้อหาสาระของวิชาการเป็นหลัก ครูเป็นผู้ให้ นักเรียนเป็นผู้รับ

ข. หลักสูตรหลั่มพันธ์ (Broad Fields Curriculum) เป็นหลักสูตรที่พยายามแก้ไขข้อบกพร่องของหลักสูตรแบบเนื้อหาวิชาที่ขาดการผสมผสานของความรู้ จึงจัดวิชาที่มีเนื้อหาสาระใกล้เคียงกัน มารวมเป็นหมวดหมู่เดียวกัน

ค. หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม (Social Process and Life Function Curriculum) หลักสูตรนี้ถือว่า สังคมและชีวิตจริงของเด็กเป็นบทเรียนที่ดี มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตประจำวันได้ เนื้อหาเน้นที่ชีวิตและประสบการณ์ของผู้เรียนที่กำลังประสบอยู่

ง. หลักสูตรกิจกรรมหรือประสบการณ์ (Activity or Experience Curriculum) หลักสูตรยึดเอาประสบการณ์และกิจกรรมเป็นหลัก เพื่อตอบสนองต่อความ

ต้องการและความสนใจของเด็ก โดยเชื่อว่าประสบการณ์ที่ได้จากประสบการณ์ จะช่วยให้เด็ก เปลี่ยนพฤติกรรมได้ กิจกรรมการสอนจึงเป็นแบบแก้ปัญหาและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (Learning by Doing)

จ. หลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum) เป็นหลักสูตรที่ผสมผสาน เนื้อหาวิชามุ่งสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน สิ่งที่เรียนมีความสัมพันธ์กับ ประสบการณ์และชีวิตของผู้เรียน หลักสูตรจะประกอบด้วยความรู้พื้นฐานที่ทุกคนจะต้องเรียน และความรู้เฉพาะ ที่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจ หลักการสำคัญของการจัด หลักสูตรแบบนี้อยู่ที่การจัดเวลาเรียน และจัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนให้ มากที่สุด ในเวลาเดียวกันก็เน้นการเรียนรู้ทางด้านวิชาการอย่างเป็นระบบระเบียบอีกด้วย การจัดหลักสูตรแบบแกนนี้ เป็นรากฐานให้เกิดหลักสูตรแบบหน่วยกิต

4. การพัฒนาหลักสูตร

4.1 ความหมายและปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรหมายถึง การทำหลักสูตรที่มีอยู่เดิมให้ดียิ่งขึ้นหรือจะเป็น การจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานก็ได้ (Saylor and Alexander 1974:7) ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาหลักสูตรในความเห็นของ สจ๊วต อูทรานันท์ (2527 : 30) ซึ่งมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หรือจะสร้างขึ้นใหม่โดย ไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานก็ได้ สิ่งที่ควรนำมาพิจารณาในการพัฒนาหลักสูตรในความคิดของ สุมิตร คุณานุกร (2523 : 10) นั้น ผู้ที่จะทำการพัฒนาหลักสูตรควรได้ศึกษาหาข้อมูลหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียน สภาพสังคมและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ข้อมูล เหล่านี้จะเป็นตัวชี้้นำในการกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา ความมุ่งหมายนี้จะเป็นตัวกำหนด ลักษณะ เนื้อหาวิชาและประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่จะนำมาบรรจุไว้ในหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนา ไปในทิศทางที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมาย

ส่วนสจ๊วต อูทรานันท์ (2527 : 46) ได้แบ่งปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร ไว้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

- ก. พื้นฐานทางปรัชญาทางการศึกษา
- ข. ข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม
- ค. พื้นฐานเกี่ยวกับพัฒนาการของผู้เรียน

- ง. พื้นฐานเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้
- จ. ขรรษชาติของความรู้

4.2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

นักการศึกษาได้พยายามศึกษากระบวนการของการพัฒนาหลักสูตรแล้วสรุปเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาหลักสูตรไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

ไทเลอร์ (Tyler 1950 : 1) ได้ตั้งคำถามไว้ 4 ข้อ สำหรับผู้ที่ทำการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

- ก. โรงเรียนต้องการให้เด็กได้รับอะไร
- ข. ประสบการณ์ทางการศึกษาอะไร จึงจะสามารถทำให้เด็กได้บรรลุตามวัตถุประสงค์เหล่านั้น

- ค. จะจัดประสบการณ์อย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพ
- ง. จะมีวิธีตรวจสอบอย่างไรว่าวัตถุประสงค์นั้นได้บรรลุแล้ว

จากคำถามเหล่านี้ ทำให้เห็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตรได้ดังนี้

- ก. กำหนดวัตถุประสงค์
- ข. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์
- ค. คัดเลือกวิธีจัดประสบการณ์การเรียนรู้
- ง. กำหนดวิธีวัดและประเมินผล

ลูมิตร คุณานุกร (2518 : 5-8) ได้จัดกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ก. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หลักสูตรมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาไปจนถึงระดับอุดมศึกษา หลักสูตรแต่ละหลักสูตรจึงมีลักษณะเฉพาะ เป็นของตัวเอง และลักษณะอันนี้ต้องเหมาะสมกับผู้เรียนในระดับของตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม ความมุ่งหมายของหลักสูตรแต่ละระดับ ควรสอดคล้องและเสริมความมุ่งหมายของการศึกษาระดับชาติ

ข. การเลือกจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ ต้องเลือกเนื้อหาที่คาดว่า จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดหมายที่กำหนด แล้วลำดับเนื้อหา ก่อนหลัง เพื่อผู้เรียนสามารถเรียนรู้และมีพัฒนาการได้อย่างดี

ค. การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนของการปฏิบัติโดยมีครูและฝ่ายวิชาการ เป็นผู้ดำเนินการ

ง. การประเมินผลหลักสูตร เป็นขั้นตอนแห่งการตรวจสอบว่า หลักสูตรมีสัมฤทธิ์ผลตามที่ตั้งไว้แต่ตอนแรกหรือไม่ เพราะอะไร การประเมินผลมีความละเอียดอ่อน ดังนั้นจึงต้องมีการวางแผนไว้อย่างรอบคอบ

หลักสูตรการฝึกหัดครูศิลปศึกษา

ประเทศไทยมีหลักสูตรการฝึกหัดครูมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2435 เพื่อทำการฝึกหัดครูสำหรับการสอนวิชาการด้านต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในวิชาการด้านต่าง ๆ สำหรับนำไปใช้ในการดำรงชีวิต ส่วนการฝึกหัดครูศิลปศึกษาในประเทศไทยได้เกิดขึ้นภายหลังหลักสูตรการฝึกหัดครูไทยไม่นานนัก แต่มีรูปแบบที่ไม่ชัดเจนนักและมีวิวัฒนาการควบคู่กันมาจนได้พัฒนามาเป็นหลักสูตรศิลปศึกษาอย่างเต็มรูปแบบที่แท้จริง และมีความเป็นสากลมากขึ้นในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา เพื่อให้เกิดความเข้าใจสภาพการฝึกหัดครูโดยทั่วไปของไทย และของสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ตลอดจนสถานการณ์การฝึกหัดครูศิลปศึกษาของไทยและหลักสูตรศิลปศึกษาของต่างประเทศ ผู้วิจัยจึงแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน คือ หลักสูตรการฝึกหัดครูในประเทศไทย ประวัติการฝึกหัดครูศิลปศึกษาในประเทศไทย และหลักสูตรมาตรฐานศิลปศึกษาแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา

1. หลักสูตรการฝึกหัดครูในประเทศไทย

1.1 หลักสูตรการฝึกหัดครูโดยทั่วไป

การศึกษาของคนไทยดั้งเดิมอยู่ที่วัด ครูส่วนใหญ่คือพระ เมื่อการศึกษาขยายตัวทั้งด้านวิชาความรู้และจำนวนนักเรียน แต่ในขณะที่พระสงฆ์มีข้อจำกัดทางด้านศาสนาหลายประการ ประกอบกับไม่ได้ฝึกฝนการเป็นครูมาโดยตรง จึงจำเป็นต้องมีสถาบันการฝึกหัดครู เพื่อฝึกหัดครูให้มีประสิทธิภาพออกไปสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ โดยสถาบันฝึกหัดครูแห่งแรกตั้งขึ้นที่โรงเรียนเล็กในปี พ.ศ. 2435 จ้างชาวอังกฤษมาเป็นผู้ดำเนินการ เมื่อกิจการเจริญขึ้นจึงย้ายไปตั้งที่วัดเทพศิรินทราวาสใน พ.ศ. 2445 แล้วให้ชื่อว่าโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เทพศิรินทร์ โดยมีกรมศึกษาธิการเป็นผู้ดูแล ต่อมาโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ได้เกิดขึ้นอีกหลายแห่งทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อฝึกหัดครูในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับครูมูล ครูประถม ครูมัธยม

ครูกลีกรรรม ในพ.ศ. 2471 มีการยุบการฝึกหัดครูมัธยมของโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยไปให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นผู้ดำเนินการต่อ ซึ่งเป็นการเตรียมยกฐานะของการฝึกหัดครูให้สูงถึงชั้นอุดมศึกษาและเป็นแนวทางสำหรับขยายหลักสูตรการฝึกหัดครูในชั้นปริญญา ทางด้านการพัฒนาวิชาชีพ มีการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครูครั้งแรก มีการขยายหลักสูตรให้มามากประเภทขึ้น มีการจัดฝึกอบรม จัดสอบวิชาชุดครูระดับต่าง ๆ คัดเลือกครูไปศึกษาต่อต่างประเทศ เป็นต้น (นิพัทธ์ เลิศผดุง 2531 : 159-162)

ทางด้านการจัดโครงสร้างหลักสูตรในระยะเริ่มแรกที่มีหลักสูตรการฝึกหัดครู มีเฉพาะวิชาสามัญและวิชาครู (ดวงจันทร์ เตี้ยวิไล 2532 : 371) ในปี พ.ศ. 2519 หลักสูตรการครุศึกษาไทยมีจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรระหว่าง 120-150 หน่วยกิต ประกอบด้วยหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป มี 30-62 หน่วยกิต หมวดวิชาครู มี 25-54 หน่วยกิต หมวดวิชาเอก-โท แบ่งออกเป็น 2 แบบ แบบแรกเป็นเอกสายเดี่ยวไม่มีวิชาโท มี 45-75 หน่วยกิต แบบสองมีวิชาเอกและวิชาโท วิชาเอกมีจำนวนหน่วยกิตระหว่าง 30-51 หน่วย วิชาโท 12-14 หน่วย และอาจจะมีการเลือกเสรีซึ่งมีจำนวนหน่วยกิตระหว่าง 0-24 หน่วย (คณะกรรมการวางแผนงานและการปรับปรุงหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519 ชัยพร วิชชาวุธ 2521 : 107-113) ในปี พ.ศ. 2522 หลักสูตรครุศึกษาไทยยังประกอบด้วย 4 หมวดวิชาหลัก คือ หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป หมวดวิชาครู หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดวิชาเลือก ในปี พ.ศ. 2533 มีการจัดโครงสร้างหลักสูตรหลายรูปแบบ รูปแบบแรก จัดเป็น 4 หมวดวิชา คือ หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป หมวดวิชาครู หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดวิชาเลือกเสรี รูปแบบที่ 2 จัดหมวดหมู่วิชาเป็น 3 หมวดวิชา คือ หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะด้านซึ่งประกอบด้วยวิชาชีพครู วิชาเอกและวิชาโท และหมวดวิชาเลือกเสรี รูปแบบที่ 3 จัดหมวดหมู่วิชาเป็น 2 หมวด คือ หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป และหมวดวิชาเฉพาะด้าน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มวิชาการศึกษา วิชาการศึกษาตามสาขาวิชาเอก วิชาเอก วิชาโท และวิชาเลือกเสรี รูปแบบที่ 4 จัดหมวดหมู่วิชาตามลักษณะงานของครูประถมศึกษา 6 งาน คือ งานสอน งานกิจการนักเรียน งานแนะแนว งานธุรการ งานพัฒนาสังคม และงานพัฒนาคน ทางด้านการจัดวิชาเฉพาะหรือวิชาเอก มี 4 รูปแบบ คือ แบบเอก-โท แบบเอกสองสายหรือเอกคู่ แบบเอกกว้างหรือเอกสายเดี่ยว และแบบเอกผสม คือ มีวิชาเอกมากกว่า 2 สาขาวิชา (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา อ้างถึงใน จราญ กลางผดุง 2533 : 22-23)

ทางด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร หลักสูตรและการสอนของการฝึกหัดครูไทยในระบบใหม่ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2435 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2530) มีปรัชญาและเป้าหมายเพื่อ

1. ให้มีความรู้สำหรับตัวเองและรู้จักความรู้ที่อื่น ๆ สอนตัวเองได้ด้วย
2. ให้มีความชำนาญเฉพาะวิชาหรือเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา
3. ให้สามารถปฏิบัติงานในท้องถิ่นได้
4. ให้มีพื้นฐานการศึกษาต่อ เพื่อยกวิทยฐานะของวิชาชีพครู
5. ให้เป็นนักวิชาชีพ โดยให้มีความรู้สึกเห็นความสำคัญต่อหน้าที่ความรับผิดชอบ มีจิตใจรักในอาชีพของตนและได้พัฒนาในเรื่องของจริยธรรมในวิชาชีพ
6. ให้เป็นคนที่สมบูรณ์ คือรอบรู้สภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง มีบุคลิกภาพดี มีคุณธรรมเป็นต้น
7. ให้เป็นผู้เข้าใจสังคมคน เช่นรู้จักเอกลักษณ์และวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ (ดวงจันทร์ เตียววิไล 2532 : 370)

ในปี พ.ศ.2522 แก้วตา ศณะวราณ บำเพ็ญ วงศ์ศรีแก้ว และสมบัติ ตัญจรัยรัตน์ (2522 : 134-156) พบว่าหลักสูตรการฝึกหัดครูยังมีพื้นฐานปรัชญาและความมุ่งหมายของการผลิตไม่ชัดเจนเข้มแข็ง ยังเป็นหลักสูตรที่เน้นหนักด้านเนื้อหา หย่อนทางด้านคุณสมบัติจิตใจ ส่วนสวัสดิ์ จงกล และคณะ (2528 : 63) พบว่าวัตถุประสงค์ของหลักสูตรครุศึกษานั้น ต้องการให้ผลผลิตของหลักสูตรมีความรู้ด้านเนื้อหาความเข้าใจ ทักษะและเจตคติที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาท้องถิ่น มีคุณธรรม จริยธรรมและความเป็นครู มีบุคลิกภาพของความเป็นครูตลอดจนสามารถสอนได้ดี

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (อ้างถึงใน จรรยา กลางณรงค์ 2533 : 22-23) ได้สรุปวัตถุประสงค์ของหลักสูตรในสถาบันต่าง ๆ ว่ามีภาพรวมดังนี้ ให้มีความรู้ในด้านเนื้อหาวิชา ความรู้ความเข้าใจทักษะและเจตคติที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ให้มีคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นครู ให้มีสมรรถภาพในการปฏิบัติงาน คือสามารถสอนได้ดี รู้จักวิเคราะห์เหตุการณ์ ใช้วิจารณ์ญาณในการแก้ไขปัญหา และปรับปรุงแนวทางการทำงาน การเรียนการสอนอยู่เสมอ ให้มีบุคลิกภาพของความเป็นครู เช่น มีความคิดสร้างสรรค์ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และมีนิสัยที่ดีงาม

ทางด้านการเรียนการสอน ก่อนปี พ.ศ.2517 วิชาที่ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาโลกทัศน์เชิงความคิดระบบวิจารณ์ญาณ และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทยมีอยู่น้อยมาก แต่ปรากฏอยู่ในช่วงหลัง (พ.ศ. 2517-2530) เนื้อหาวิชาเหล่านี้มีลักษณะปรับประยุกต์จากเนื้อหาที่ได้รับจากต่างประเทศเป็นหลัก การสอนในช่วงแรกเป็นแบบบรรยาย ช่วงหลังมีวิธีสอนแบบใหม่ที่แตกต่างออกไป เช่น การอภิปราย การเชิงวิพากษ์ และทัศนศึกษาเป็นต้น การประเมินผลมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ลักษณะเด่นของการประเมินผล คือ ถ้าสอบได้คะแนนสูงจะได้รับ

ประกาศนียบัตรครูประถม ถ้าคะแนนต่ำลงมาจะได้ประกาศนียบัตรครูมูลเป็นต้น
(ดวงจันทร์ เตียววิไล 2532 : 371-372)

1.2 ประวัติการฝึกหัดครูของสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ในปี พ.ศ.2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รวมโรงเรียนการปกครอง โรงเรียนกฎหมาย และโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เข้ามารวมไว้ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แบ่งการสอนออกเป็น 3 แผนก คุรุศึกษาเป็นแผนกหนึ่งที่ตั้งขึ้น ต่อมาถูกโอนไปสังกัดกระทรวงธรรมการ แต่การฝึกหัดครูก็ยังคงมีอยู่ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเป็นแผนกหนึ่งในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เรียกว่าแผนกฝึกหัดครู เมื่อแยกคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ออกจากกัน แผนกฝึกหัดครูได้รับการเปลี่ยนชื่อให้เป็น แผนกครุศาสตร์ ขึ้นอยู่กับคณะอักษรศาสตร์ เป็นหลักสูตร 4 ปี ผู้จบการศึกษาจะได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาครุศาสตร์ ในปี พ.ศ.2500 คณะครุศาสตร์ได้แยกตัวออกมาตั้งเป็นคณะใหม่ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นคณะที่ 7 ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เปิดการเรียนการสอน 3 โครงการ คือ โครงการปริญญาครุศาสตรบัณฑิต หลักสูตร 4 ปี หลักสูตร 2 ปี และโครงการอนุปริญญาครุศาสตร์ 1 ปี (ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509 : 303-306) โดยมีปณิธานว่าจะธำรงรักษามาตรฐานวิชาชีพครูและส่งเสริมให้พัฒนาก้าวหน้าต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง โดยมุ่งที่จะบุกเบิกหาความรู้และความคิดใหม่ ๆ เผยแพร่การวิจัยและถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ และให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน (ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525 : 14) ในระยะแรกเปิดสอน 2 สาขา คือ สาขาประถมศึกษา และสาขามัธยมศึกษา โครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วย 4 หมวดวิชาหลัก คือ หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป หมวดวิชาครู หมวดวิชาเฉพาะซึ่งมีทั้งวิชาเอกและวิชาโท และหมวดวิชาเลือกเสรี รวมหน่วยกิตทั้งหมด 145 หน่วยกิต (ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2500)

ปัจจุบันคณะครุศาสตร์มีการเปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุปริญญาจนถึงระดับปริญญาเอก มีภาควิชาต่าง ๆ รวม 12 ภาควิชา การเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีมี 6 สาขา ได้แก่

1. การศึกษาปฐมวัย
2. ประถมศึกษา
3. มัธยมศึกษา
4. การสอนวิชาเฉพาะ มี 6 วิชาเอก คือ ชุรกิจ ศิลปศึกษา ศิลปศึกษาและอุตสาหกรรมศิลป์ ดนตรี พลศึกษา และสุขศึกษา
5. การศึกษานอกระบบโรงเรียน

6. บุคลากรทางการศึกษา ซึ่งมี 2 วิชาเอก ได้แก่ จิตวิทยาการศึกษาและแนะแนว และ เทคโนโลยีทางการศึกษา

ระดับปริญญาโทมี 23 สาขา และปริญญาเอก 6 สาขา คือ สาขาจิตวิทยาการศึกษา สาขาการวัดและประเมินผลการศึกษา สาขาหลักสูตรและการสอน เป็นต้น (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2531 : 29)

ในปี พ.ศ. 2492 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงที่ถนนประสานมิตร อำเภอพระโขนง พระนคร โรงเรียนฝึกหัดครูได้ปรับปรุงและขยายกิจการโดยต่อเนื่องแต่ยังไม่เพียงพอที่จะรับนักศึกษาให้ได้เต็มความต้องการและยังไม่อาจจัดวิทยฐานะทางครูให้ถึงขั้นสูงสุดได้ กระทรวงศึกษาธิการจึงเห็นสมควรปรับปรุงให้เขียบวิทยฐานะทางครูให้ถึงขั้นปริญญาในวิชาการศึกษา ถึงมาตรฐานของต่างประเทศได้ การปรับปรุงโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงครั้งนี้ ยังผลให้กำเนิดวิทยาลัยการศึกษาขึ้น ณ โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร เมื่อปีพ.ศ. 2496 (วิทยาลัยวิชาการศึกษา 2512 : 17) วิทยาลัยสามารถให้การศึกษาระดับอนุปริญญา(อ.กศ.) ปริญญาตรี(ก.ศบ.) ปริญญาโท(ก.ศม.) และปริญญาเอก(กศ.ด.) โดยสมบูรณ์ตามกฎหมายได้ ในปีพ.ศ. 2497 (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2519 : 5-6) สำหรับวิทยาลัยครูที่พัฒนามาจากโรงเรียนฝึกหัดครู โดยเริ่มเปิดการสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ. สูง) ในปี พ.ศ. 2501 และยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูบางแห่งเป็นวิทยาลัยครู ได้แก่ วิทยาลัยครูเทพสตรี วิทยาลัยครูสวนสุนันทา วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา วิทยาลัยครูนครราชสีมา วิทยาลัยครูจันทระเกษม หลังจากนั้นเมื่อโรงเรียนใดเปิดสอนถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง ก็จะมีประกาศยกฐานะเป็นวิทยาลัยครู ในปี พ.ศ. 2518 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 เพื่อให้วิทยาลัยครูเป็นสถาบันการศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาระดับปริญญาตรีถึงระดับปริญญาตรี (สุมงกษ เย็นยอดวิชัย 2530 : 1)

ส่วนมหาวิทยาลัยขอนแก่น เริ่มเปิดรับนักศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2508 โดยในระยะแรกใช้ชื่อสถาบันว่า สถาบันเทคนิคขอนแก่น (Khon Kaen Institute of Technology) ใช้อักษรย่อว่า K.I.T. พ.ศ. 2509 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยขอนแก่น และประกาศใช้ในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2509 ในระยะแรกเปิดสอนเพียง 3 คณะ คือ คณะวิทยาศาสตร์-อักษรศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ สำหรับคณะศึกษาศาสตร์ได้ก่อตั้งขึ้นภายหลัง เปิดรับนักศึกษาในปีการศึกษา 2512 ในแขนงวิทยาศาสตร์ ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) คณะศึกษาศาสตร์มีภาควิชาต่าง ๆ รวมกัน 6 ภาควิชา คือ ภาควิชามัธยมศึกษา ภาควิชา

ประถมศึกษา ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา ภาควิชาจิตวิทยา ภาควิชาพลศึกษา ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา (อรพินธ์ ต้นชนสฤทธิ 2522 : 46-110) ในปี พ.ศ.2529 มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยภาควิชาพื้นฐานการศึกษาได้เปิดหลักสูตรต่อเนื่อง 2 ปี ทางสาขา ศิลปศึกษา รับผู้ที่จบการศึกษาระดับ ป.กศ.สูง เข้าศึกษาต่อ

2. ประวัติการฝึกหัดครูศิลปศึกษาในประเทศไทย

วิชาศิลปะได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรโรงเรียนฝึกหัดครูอาจารย์ในช่วงแรก ๆ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2435 เป็นต้นมา มีสถานภาพเป็นทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก ในหลักสูตรโรงเรียนอาจารย์สอนชั้นประถมศึกษา ร.ศ.121 (พ.ศ. 2445) กำหนดให้เรียนวิชาวิทยาศาสตร์ (วาดเขียน) ประกอบด้วย แปรกติกส์ยี่อเมตรี และการวาดรูปบนกระดานดำ สำหรับใช้ในการสอนทั่วไป หลักสูตรโรงเรียนอาจารย์ชั้นมัธยม ร.ศ.124 กำหนดให้เรียนวิชาศิลปะซึ่งแบ่งเป็น 3 วิชาย่อย คือ ก) ฟรีแฮนด์คือเขียนตามแบบ ข) เขียนกระดานดำ มีเรียนเขียนรูปสิ่งต่าง ๆ ค) เขียนรูปประกอบการสอนบทเรียนต่าง ๆ (ตางจันทร์ เตียววิไล 2532 : 84 - 85)

ในช่วงเวลาดังกล่าวเริ่มมีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการศึกษาด้านศิลปะ ดังพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ.2438 ที่จะทำการก่อตั้งโรงเรียนฝึกหัดวิชาช่าง ณ บริเวณตึกดิน ซึ่งเป็นสวนกุหลาบเพื่อเป็นพระราชกุศลแก่ พระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศที่ได้เสด็จสวรรคต เพราะพระองค์เคยมีพระประสงค์ ที่จะตั้งโรงเรียนฝึกหัดงานช่างให้เป็นประโยชน์ จะได้ช่วยเด็กชายและเด็กหญิงที่ไม่มีผู้อุปถัมภ์ จะได้มาเรียนการช่างต่าง ๆ เช่นช่างไม้ เป็นต้น ส่วนเด็กหญิงจะได้ฝึกหัดในการเย็บปักถักร้อยและทำครัว เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะได้มีวิชาติดตัวหาเลี้ยงชีพสืบไป พระองค์ตั้งเป้าหมายที่จะรับเด็กชายเข้าศึกษาถึง 200 คน เด็กหญิง 100 คน แต่ในชั้นแรกรับได้เพียง 30 คน เท่านั้น คุณสมบัติของผู้เข้าศึกษาต้องมีอายุระหว่าง 10-13 ปี ผู้ที่มีอายุ 10 ปี จะเรียนได้ 5 ปี อายุ 11 ปี เรียนได้ 4 ปี อายุ 12 ปี เรียนได้ 3 ปี และอายุ 13 ปี จะเรียนได้เพียง 2 ปีเท่านั้น หลักสูตรของโรงเรียนช่าง มีโครงสร้างวิชา 2 ส่วน คือ ส่วนที่เรียกว่า "เรียนหนังสือ" ประกอบด้วย วิชาการอ่าน การเขียนและการคิดเลข และอีกส่วนหนึ่งเรียกว่า "เรียนช่าง" ประกอบด้วย วิชาช่างเขียน วิชาช่างปั้น วิชาช่างจำหลัก วิชาช่างไม้ วิชาช่างเหล็ก เป็นต้น แต่ชั้นแรกจะเปิดเฉพาะวิชาช่างไม้ก่อน

วิชาอื่น ๆ จะเปิดภายหลัง มีการจัดตารางสอนไว้ 2 ช่วง คือ ช่วงเช้า และช่วงบ่าย โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งเรียนหนังสือในช่วงเช้า เรียนช่างในช่วงบ่าย อีกกลุ่มจะเรียนช่างช่วงเช้าและเรียนหนังสือในช่วงบ่าย (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ. 50/2 เรื่องสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีทรงพระราชดำริในการก่อตั้งโรงเรียนฝึกหัดวิชาช่าง พ.ศ. 2438)

ทางด้านการฝึกหัดครูเพื่อทำการสอนศิลปะในโรงเรียน มีจุดเริ่มต้นจาก สามีคยาจารย์สมาคมซึ่งตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2444 เพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ในกรมศึกษาธิการ ครู อาจารย์ ผู้อุปการะคุณ ตลอดจนผู้สนใจศึกษาหาความรู้ได้มาแลกเปลี่ยนพบปะสนทนากัน มีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ข้อแรกที่ต้องการให้เป็นที่ยอมรับสำหรับการปรึกษาหารือเกี่ยวกับการศึกษา เพื่อคิดค้นหาวิชา และวิธีการที่จะจัดทำบำรุงศิลปวิทยาการให้เจริญยิ่งขึ้น โดยจัดให้เป็นที่ยอมรับสอนและฝึกหัดอธิบายหรือแสดงบรรดาศิลปวิทยา เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมการสอนวิชาต่าง ๆ เป็นชุด ๆ เช่น หลักภาษาไทย วิทยาศาสตร์ รวมทั้งวิชาศิลปะด้วย (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ. 62/1 เรื่องกรมศึกษาธิการตั้งคลับสามีคยาจารย์ พ.ศ. 2444)

เมื่อสมาคมได้จัดตั้งสโมสรช่างขึ้น เห็นว่านักเรียนช่างควรเรียนช่างเขียนด้วย เพราะวิชาช่างเขียนเป็นวิชาเบื้องต้นของสรรพวิชาทางช่าง ดังนั้นจึงตั้งสโมสรจิตรกรรมขึ้นใน ร.ศ. 126 (พ.ศ. 2450) เพื่อฝึกหัดวาดเขียนทั่วไปให้แก่ครู กับนักเรียนช่างด้วยและเปิดโอกาสให้นักเรียนสามัญซึ่งมีนิสัยทางวาดเขียนเข้าเรียนด้วย โดยสร้างโรงฝึกงานเพิ่มเติมทางด้านเหนือของโรงเรียนวัดราชบุรณะ (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ. 50.2/3 เรื่องรายงานการจัดโรงเรียนช่าง พ.ศ. 2453) เมื่อสโมสรจิตรกรรมเจริญมั่นคงขึ้น เลขาธิการสามีคยาจารย์สมาคมได้ปรึกษากกรมการแล้วเห็นสมควรยกขึ้นเป็นโรงเรียนพิเศษให้กรมศึกษาธิการดูแลจัดการ (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ. 50/66 เรื่องโอนโรงเรียนช่างมาขึ้นแก่กรมศึกษา พ.ศ. 2454) ในปีพุทธศักราช 2455 โรงเรียนหัตถกรรมวัดราชบุรณะได้ส่งหลักสูตร และตารางสอนไปยังกระทรวงธรรมการ ทำให้เห็นสภาพการจัดการเรียนการสอนศิลปะสมัยนั้นได้ชัดเจนขึ้นดังนี้

หลักสูตรของโรงเรียนหัตถกรรมวัดราชบุรณะประกอบด้วย วิชาช่างเขียน ช่างแกะช่างปั้น ช่างไม้ ช่างถม(แผนกช่างรูป) ช่างถม(แผนกช่างสลัก) หลักสูตรเหล่านี้ผู้เรียนจำเป็นต้องเรียนการวาดเขียน ก่อนที่จะไปเรียนการหัตถกรรมอย่างอื่นต่อไป ในเวลา 5 เดือน เรียกว่า หัตถกรรมเบื้องต้น เมื่อสอบไล่ได้วิชาหัตถกรรมเบื้องต้นแล้วจึงจะไปเรียนวิชาหัตถกรรมประเภทอื่นตามความถนัด วิชาที่ต้องเรียนในชั้นหัตถกรรมเบื้องต้นนี้คือ

1. ต้องเข้าใจหลักของการวาดเขียน คือ ฟรีแฮนด์ ผูกลาย โมเต็ล ฟรีอาร์ม และการระบายสี
2. เขียนได้ถูกต้องตามหลักการวาดเขียนนั้นสามารถเขียนสิ่งใด ๆ ได้อย่างหยาบ ๆ
3. ทำแปรกติกีย้ออเมตรีได้จบเล่ม เพื่อให้มีความรู้ในการเขียนเส้นและทำรูปต่าง ๆ สำหรับวิชาช่างเขียนในชั้นปี 1 ประกอบด้วย วิชาการวาดภาพจากของจริง จากรูป วิชาการเขียนลายไทย ลายเครือเถา วิชาการเขียนแบบเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ตู้ โต๊ะ เก้าอี้ ฯลฯ และวิชาการเขียนตัวอักษรต่าง ๆ รวมถึงการวาดภาพระบายสี ส่วนในชั้นปี 2 และปี 3 เรียนวิชาคล้ายกับปี 1 แต่เรียนวิชาชั้นสูงขึ้น (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ. 50.2/14 โรงเรียนหัตถกรรมส่งหลักสูตรและตารางสอน พ.ศ.2455)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตในเดือนตุลาคม พ.ศ.2453 ข้าราชการกระทรวงธรรมการ ได้สละทรัพย์สินสร้างตึกโรงเรียนหัตถกรรมเพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน เพราะขณะที่ยังมีพระชนม์ชีพอยู่นั้น ได้ทรงสนพระราชหฤทัยงานทางด้านนี้ ดังรายละเอียดที่ปรากฏอยู่ในคำกราบบังคมทูลเปิดโรงเรียนเพาะช่างเมื่อปี พ.ศ. 2456 ดังนี้

... "การศึกษาวิชาพิเศษเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่างจึงเป็นของของต้องการอย่างยิ่ง ซึ่งจะต้องบำรุงให้เกิดมีขึ้น ได้แก่ การฝึกหัดศิลปกรรมหัตถกรรม เป็นต้น ความประสงค์ อันนี้เป็นอันต้องด้วยกระแสพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีตัวอย่างคือเมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินมาประทับ ณ สโมสรสถานของสามัคยาจารย์สมาคม ได้ทอดพระเนตรฝีมือวาดเขียนของนักเรียนซึ่งได้ฝึกหัดเขียนในเวลานั้นครั้งหนึ่ง ก็ทรงเอาเป็นธุระเป็นอันมาก ได้ทรงแนะนำถึงวิธีที่จะฝึกหัดการวาดเขียน โดยวิธีเก่าและวิธีใหม่ และทรงพระราชปรารภถึงการที่จะจัดให้มีโรงเรียนขึ้นเป็นหลักถาน โดยตั้งพระราชหฤทัยที่จะพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์"

(กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ.50.2/20 รายงานการเปิดโรงเรียนเพาะช่าง พ.ศ.2456)

เมื่อการก่อสร้างเสร็จแล้ว กระทรวงธรรมการได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานชื่อโรงเรียนจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงพระราชทานนามของโรงเรียน ซึ่งเดิมคือโรงเรียนหัตถกรรมราชบูรณะ มาเป็นโรงเรียนเพาะช่าง (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ.50.2/20 หนังสือของกรมราชเลขาณการเรียนพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ พ.ศ. 2456)

สำหรับความมุ่งหมายของโรงเรียนเพาะช่างนั้น นอกจากต้องการฝึกฝนช่างฝีมือ
ด้านต่าง ๆ แล้วยังมีความมุ่งหมาย เพื่อฝึกหัดครูสำหรับการสอนวิชาวาดเขียนและ การช่าง
ในโรงเรียนประถมและมัธยมต่าง ๆ ตามหลักสูตรหลวงฝ่ายสามัญ นักเรียนที่เข้านั้นนอกจากจะ
เป็นนักเรียนช่างแล้ว ทางโรงเรียนยังรับนักเรียนที่เป็นอาจารย์ช่างอีกส่วนหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อ
ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรสามัญ พ.ศ.2454 ของกระทรวงธรรมการที่ได้บรรจุวิชา
เพาะปลูก วิชาการค้าขายและวิชาการฝีมือ ไว้ในหลักสูตรประโยคมูลจนถึงประโยคมัธยม
กระทรวงต้องการฝึกหัดครูสำหรับการสอนวิชาสามัญเหล่านี้ (ระเบียบการโรงเรียนเพาะช่าง
2456 ม.ป.ท. : 9 - 15)

แม้ว่าจุดประสงค์ของโรงเรียนเพาะช่างในข้อ 2 จะระบุอย่างชัดเจนว่า เพื่อฝึกหัดครู
สำหรับการสอนวิชาการวาดเขียนและการช่างในโรงเรียนประถมและมัธยมต่าง ๆ ก็ตาม
ในเบื้องต้นนั้นยังมิได้ดำเนินการตามจุดประสงค์ในข้อนี้ ในพ.ศ.2457 โรงเรียนเพาะช่าง
จึงได้เริ่มดำเนินการเปิดการสอนชั้นครูวาดเขียนขึ้น เนื่องจากในเวลานั้นครูวาดเขียนมีน้อย
สำหรับผู้ที่เข้าเรียน จะคัดเลือกจากนักเรียนช่างที่มีนิสัยและรักการเรียนจริง ๆ อีกส่วนหนึ่ง
รับครูประถมที่มีความสนใจ (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ.50.2/28 เรื่องโรงเรียนเพาะช่าง
ขออนุญาตให้นักเรียนชั้นเตรียมเป็นนักเรียนฝึกหัดครูช่าง พ.ศ.2457) และนักเรียนอาจารย์ช่าง
เหล่านี้ ต้องมีความรู้วิชาสามัญระดับมัธยมตอนกลาง หรือสอบไล่ได้วิชาชั้นต้นของโรงเรียน
อาจารย์ เมื่อจบหลักสูตรและสอบไล่ได้อย่างสูงจะได้ประกาศนียบัตรครุมูล (ระเบียบการโรงเรียน
เพาะช่าง พ.ศ.2456 ม.ป.ท. : 15 - 16)

ในปี พ.ศ.2458 สามัคยาจารย์สมาคมได้โอนการสอนวาดเขียนเข้าไปรวมด้วย
เนื่องจากการเรียนการสอนวิชานี้ ในสามัคยาจารย์สมาคมมีปัญหาหลายประการ เช่น มีผู้เรียน
น้อยเวลาเรียนมีเพียงสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง สถานที่ไม่เหมาะสม อุปกรณ์ไม่เพียงพอ
(กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ.62/8 เรื่องขุณวิบูลย์ขอย้ายการสอนวาดเขียนที่สามัคยาจารย์
มารวมที่โรงเรียนเพาะช่าง และสอบไล่วิชาชุดยังกำหนดไม่ได้ พ.ศ. 2458) จากหลักสูตร
และตารางสอนของโรงเรียนราชบูรณะในปี พ.ศ. 2455 หรืออีกนัยหนึ่งคือ โรงเรียนเพาะช่าง
ในปีพ.ศ. 2456 นอกจากจะใช้เวลาส่วนใหญ่ในการฝึกหัดฝีมือทางช่างด้านต่าง ๆ พบว่ายังมี
วิชากระดานดำ วิธีสอนจรรยา กายบริหารและต้นไม้ (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ.50.2/14
เรื่องโรงเรียนหัตถกรรมส่งหลักสูตรและตารางสอน พ.ศ. 2455) ในปี พ.ศ. 2458 โรงเรียน
เพาะช่างสามารถส่งนักเรียนที่จบการศึกษาไปเป็นครูตามโรงเรียนต่าง ๆ ถึง 7 คน
(กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ.50.2/31 รายชื่อนักเรียนโรงเรียนเพาะช่างที่ออกไปเป็นครู
โรงเรียนต่าง ๆ พ.ศ. 2458) ปี พ.ศ. 2460 ได้ตั้งแผนกฝึกหัดครูมีหลักสูตรการเรียน

การสอน 4 ปี คือชั้นเตรียม 1 ปี และเข้าชั้นอีก 3 ปี เมื่อสำเร็จจะได้ประกาศนียบัตร
ครุवादเขียนตรีและครุवादเขียนโท

พ.ศ. 2477 ได้ปรับปรุงระบบการฝึกหัดครุवादเขียน คือ เลิกล้มประกาศนียบัตร
ผู้สอนवादเขียนโท เปลี่ยนมาเป็นแผนกมัธยมศึกษาช่วงหลักสูตร 4 ปี รับผู้จบมัธยมปีที่ 4 เมื่อ
จบแล้วสามารถไปประกอบอาชีพช่วงเขียน ถ้าสมัครเป็นครูจะได้รับสิทธิ์เรียนวิชาครูที่โรงเรียน
ฝึกหัดครูประถมอีก 1 ปี ถ้าสำเร็จการศึกษาจะได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูประถมศึกษาช่วง
ในขณะเดียวกัน ได้เปิดแผนกฝึกหัดครูสตรีขึ้นอีกแผนกหนึ่ง รับนักเรียนสตรี ถ้าสอบไล่ได้จะได้รับ
ประกาศนียบัตรผู้สอนवादเขียนตรี และมีสิทธิ์สอบประกาศนียบัตรครุवादเขียนโทได้เช่นเดียวกัน
(เพาะช่าง 2500 : 14 -18)

ในปี พ.ศ. 2482 เลิกล้มระบบการฝึกหัดครู พ.ศ. 2477 แล้วจัดระบบใหม่เรียกว่า
"ฝึกหัดครูประถมศึกษาช่วง" รับนักเรียนจบมัธยม 6 ทั้งชายและหญิงเข้าเรียนรวมกัน ใช้เวลา
เรียน 3 ปี เมื่อสำเร็จการศึกษาจะได้รับประกาศนียบัตรเทียบเท่ากับประโยคครูประถม พ.ศ. 2489
ได้จัดร่างหลักสูตรประโยคฝึกหัดครูมัธยม และวิจิตรศิลปกรรมแผนกเขียนและปั้นสลักหลักสูตร 2 ปี
รับผู้สำเร็จการศึกษาประโยคครูประถมศึกษาช่วง (เพาะช่าง 2500 : 14 - 33)

ในปี พ.ศ. 2493 นอกจากจะรับนักเรียนที่จบชั้นมัธยม 6 แล้วยังเปิดรับนักเรียนที่
จบชั้นประโยคอาชีวศึกษาชั้นกลาง ผู้จบปีที่ 2 แล้ว ถ้าเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยศิลปากรอีก 3 ปี
จะได้รับอนุปริญญา แต่ถ้าเรียนครบ 3 ปี จะได้รับประกาศนียบัตรครูประถมศึกษาช่วง (ป.ป.ช.)
วิทยฐานะเทียบเท่าครูประถมสามัญ (ป.ม.) ถ้าสมัครเรียนต่อในแผนกฝึกหัดครูมัธยมศึกษาช่วง
สามารถเรียนต่อได้อีก 2 ปี ในแผนกฝึกหัดครูมัธยมและได้รับประกาศนียบัตรครูมัธยมศึกษาช่วง
(ป.ม.ช.) มีวิทยฐานะเทียบเท่าครูมัธยมสามัญ (ป.ม.) สำหรับการเรียนการสอนทั้ง 2 แผนก
ต้องเรียนวิชาช่างหลายสาขา เพื่อความรอบรู้ เช่น ช่างเขียน ช่างปั้น ช่างแกะสลัก
ช่างประดิษฐ์ไม้ไผ่ และต้องเรียนวิชาครูควบคู่กันไปด้วย (เพาะช่าง 2493 : 8)

ถึงแม้ว่าโรงเรียนเพาะช่างจะทำหน้าที่ผลิตครูศิลปะเพื่อสนองความต้องการของ
โรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศอย่างเต็มที่ แต่สภาพจริงแล้วการเรียนการสอนในโรงเรียน
มีปัญหาเพราะในช่วงนี้ เนื่องจากระบบการศึกษาไทยได้รับแนวคิดทางด้านกระบวนการ
การเรียนการสอนมาจากต่างประเทศ โดยผู้ที่ไปศึกษาต่อและดูงานทางด้านการศึกษาจาก
ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศทางแถบยุโรปได้นำมาเผยแพร่ (ลัดดา สุวรรณกุล 2518
: 187) ส่วนแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียน ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม
ที่มีลักษณะของงานช่าง เช่น เน้นการวาดภาพตามแบบภาพเหมือนจริงตามธรรมชาติ รักษา
ความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย มาคำนึงถึงจิตวิทยาการเรียนการสอน ธรรมชาติและ

เสรีภาพของผู้เรียน (บุษบา กาญจน์วาริทิพย์ 2530 : 39) แต่ในขณะที่เดียวกันสถาบันผลิตครู ศิลปะยังคงใช้หลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนตามแนวเดิม คือ หลักสูตรการผลิตครูศิลปะของ โรงเรียนเพาะช่างในช่วงปี พ.ศ. 2500 จะเน้นไปทางด้านช่างฝีมือ โดยให้ความสำคัญของ วิชาปฏิบัติที่นักเรียนเลือกเรียนจะสำคัญที่สุด คิดเป็นน้ำหนักที่ 1 วิชาทฤษฎีความสำคัญรองลงมา ให้น้ำหนักที่ 2 และวิชาสามัญมีน้ำหนักเป็นที่ 3 (เพาะช่าง 2500 : 12)

ดังนั้นการเรียนการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนจึงอยู่ในสภาพเดิม คือ การเรียนการสอน ศิลปศึกษายังอาศัยการบังคับให้เด็กลอกแบบ ทั้งที่การศึกษาในแนวใหม่เน้นให้เด็กได้แสดงออกทาง ศิลปะได้เหมาะสมกับวัย โดยครูเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริมให้เด็กแสดงออกอย่างเสรี (ก่อ สวัสดิทานิชย์ 2499 : 10 - 11)

ใน พ.ศ.2503 กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษาฉบับใหม่ แนวการสอนศิลปศึกษาตามจุดมุ่งหมายใหม่ยังไม่ได้รับการตอบสนองจากครูศิลปศึกษาเท่าที่ควร นักวิชาการทางศิลปศึกษาในช่วงเวลานั้น ได้ผลิตผลงานทางวิชาการ ประเภทหนังสือและบทความ เพื่อเสนอแนะให้ครูประถมศึกษานำเอกสารทางวิชาการไปศึกษาและทำความเข้าใจกับแนวการสอน ศิลปศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร (บุษบา กาญจน์วาริทิพย์ 2530 : 47) แต่สภาพการทางการสอนศิลปศึกษาก็ยังมีได้ดั่งเดิม จากการวิจัยของกรมสามัญศึกษา เรื่อง "ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เมื่อเทียบกับหลักสูตร" ในจังหวัด กาฬสินธุ์ น่าน ฉะเชิงเทรา และสงขลา ในปีการศึกษา 2512 พบว่าครูไม่ให้ความสำคัญต่อการ สอนวิชาวาดภาพระบายสีและการปั้น หรือถ้ามีการสอนครูจะให้เด็กเรียนลอกเลียนแบบจากที่ครู วาดหรือปั้นให้ดู (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2525 : 367)

จากสภาพการณ์ดังกล่าว ทำให้วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตรซึ่งเป็นสถาบันที่ มีส่วนรับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาของชาติทุกแขนง จึงได้ทำการเปิดวิชาเอกศิลปศึกษาขึ้น โดยมี วัตถุประสงค์ที่จะผลิตครูศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี และส่งเสริมครูสอนศิลปศึกษา ให้มีความรู้ ทางศิลปศึกษากว้างขวางขึ้น นอกจากนั้นยังเผยแพร่การศึกษาแขนงศิลปะไปยังประชาชนผู้สนใจ (วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2516) นับเป็นหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี ฉบับแรกที่มีในประเทศไทย แต่แผนกศิลปศึกษาของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตรจะรับ เฉพาะผู้ที่จบหลักสูตร ป.กศ. สูง และ ป.ม.ช. มาเรียนต่ออีก 2 ปี (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ม.ป.ท. : 1) วิชาเอกศิลปศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสาขา มัธยมศึกษา ผู้เรียนในหลักสูตรสาขานี้สามารถเลือกเรียนวิชาเอกศิลปศึกษาได้เมื่อขึ้นปีที่ 3 โครงสร้างของหลักสูตร ให้ความสำคัญต่อวิชาสามัญ และวิชาการศึกษาเทียบเท่ากับวิชาเอก เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจพื้นฐานการเรียนรู้และธรรมชาติของเด็ก ตลอดจนเทคนิคในการสอน วิชาเอก ซึ่งทำให้นักศึกษาฝึกหัดครูศิลปะได้รู้และเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเองชัดเจนขึ้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เปิดสาขาวิชาศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีขึ้นเป็นแห่งที่ 2 จากเอกสารการก่อตั้งแผนกวิชาศิลปศึกษา ได้ระบุวัตถุประสงค์ในการขอจัดตั้งไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

การขอจัดตั้งแผนกวิชาศิลปศึกษา ขึ้นเป็นแผนกหนึ่งในคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีจุดมุ่งหมายสำคัญสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. เพื่อผลิตครูศิลปศึกษา สำหรับสอนวิชาศิลปะและศิลปะปฏิบัติในโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมแบบประสม โรงเรียนและวิทยาลัยอาชีวศึกษา โรงเรียนและวิทยาลัยครู ตลอดจนสถานบันการศึกษาอื่น ๆ ที่มีการสอนวิชาศิลปะและศิลปะปฏิบัติเป็นวิชาสามัญและบังคับเรียน
2. เพื่อปรับปรุงมาตรฐานและวุฒิของครูศิลปศึกษาให้เท่าเทียมกับครูสาขาวิชาอื่น
3. เพื่อส่งเสริมการศึกษาของนิสิตคณะครุศาสตร์และคณะอื่น ๆ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยเปิดโอกาสให้เรียนวิชาศิลปศึกษา เป็นวิชาการศึกษาทั่วไปหรือวิชาเลือก
4. เพื่อเพิ่มและขยายงานในวิชาศิลปศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของโครงการอื่น ๆ ที่ตั้งขึ้นใหม่ เช่น โครงการปรับปรุงโรงเรียนมัธยมในชนบท โครงการโรงเรียนมัธยมแบบประสม โครงการปรับปรุงโรงเรียนการช่าง โครงการปรับปรุงการศึกษา ระดับวิชาชีพชั้นสูงและโครงการขยายงานฝึกหัดครู
5. เพื่อเป็นศูนย์การค้นคว้าวิจัยหลักสูตร และการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและฝึกหัดครู
6. เพื่อเป็นการอบรมครูประจำการในสาขาวิชาศิลปศึกษา ให้มีความรู้และคุณวุฒิเหมาะสมกับการสอนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษาและฝึกหัดครู (ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ม.ป.ท. : 1)

เนื่องจากวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประธานมิตร และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เห็นว่า ศิลปศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สมควรให้การสนับสนุน ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความต้องการครูศิลปศึกษาในปีการศึกษา 2509 และ 2514 พบว่ายังขาดครูสอนศิลปศึกษาทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ โดยโรงเรียนระดับมัธยมมีความต้องการครูศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ถึง 800 คน ดังนั้นสถาบันการศึกษาทั้ง 2 แห่ง จึงเห็นสมควรให้เปิดหลักสูตรการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับปริญญาตรี เพื่อผลิตบุคลากรด้านศิลปศึกษาตามความต้องการของสังคม

ทางด้านหลักสูตรครุศาสตร์สาขาศิลปศึกษา พยายามผลิตครูให้มีความรู้ ความสามารถ ทั้งทางสมอง ร่างกาย จิตใจ การสร้างสรรค์และสุนทรียภาพ จึงจัดให้เรียนวิชาการในหมวดการศึกษาทั่วไป วิชาครู

วิชาเลือกโดยเสรี และวิชาเฉพาะทางศิลปะ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตร ของคณะต่าง ๆ ใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทำให้จัดการเรียนการสอนรายวิชาต่าง ๆ จัดได้อย่างกว้างขวาง ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ม.ป.ท. : 1 - 5) โครงสร้างของหลักสูตรแผนกศิลปศึกษานี้ ยังสอดคล้องตามหลักสูตรมาตรฐาน ศิลปศึกษานานาชาติ (Standards for Art Teacher Preparation Program) ของ สมาคมศิลปศึกษานานาชาติ (National Art Education Association)

ในปี พ.ศ. 2529 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้เปิดสอนหลักสูตร ศึกษาศาสตร์บัณฑิต (หลักสูตร 2 ปี) สาขาศิลปศึกษา เนื่องจากทางมหาวิทยาลัยได้สำรวจ ครูผู้สอนศิลปศึกษาทั้งระดับมัธยมศึกษา และประถมศึกษาในเขตความรับผิดชอบของเขตการศึกษา ที่ 9 19 และ 11 ซึ่งเป็นจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ายังขาดแคลนครูทางด้านนี้ทั้งปริมาณและคุณภาพ คือ ครู 1 คน รับผิดชอบนักเรียน 734 คน และเป็นครูที่มีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรีมากถึงร้อยละ 80 ดังนั้นจึงได้ทำการเปิดหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต (หลักสูตร 2 ปี) สาขาศิลปศึกษาขึ้น เพื่อพัฒนาบุคลากรทางด้านนี้ให้มีคุณภาพมากขึ้น (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2528 : 2 - 6)

3. หลักสูตรมาตรฐานศิลปศึกษา (Standards for Art Teacher Preparation Programs) ระดับปริญญาตรี ของสมาคมศิลปศึกษาแห่งชาติ ประเทศสหรัฐอเมริกา

3.1 โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตร

3.1.1 เนื้อหาวิชาสำหรับการสอนวิชาเฉพาะทางด้านศิลปะ ประกอบด้วย

ก) รายวิชาที่เป็นพื้นฐานความรู้และทักษะทางด้านศิลปะ ซึ่งได้แก่ กลุ่มรายวิชาปฏิบัติการทางศิลปะขั้นพื้นฐานหรือขั้นต้น เช่น การวาดภาพ ภาพพิมพ์ ประติมากรรม การออกแบบ งานช่าง เป็นต้น ควรจัดให้เรียนประมาณ 21-30 หน่วยกิต กลุ่มรายวิชาความรู้ความเข้าใจทางด้านศิลปะ เช่น วิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปวิจารณ์ ปรัชญาศิลปะ สุนทรียศาสตร์ เป็นต้น ควรจัดให้เรียนประมาณ 12-15 หน่วยกิต กลุ่มวิชา ศิลปะขั้นสูง ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนทางสาขาใดสาขาหนึ่งหรือมากกว่า ตามความสนใจของผู้เรียน ควรจัดให้เรียนประมาณ 6-9 หน่วยกิต

ข) รายวิชาที่มีเนื้อหาวิชาเสริมความรู้ความเข้าใจเนื้อหาวิชาทางด้านศิลปะให้กว้างขวางเพียงพอสำหรับการนำไปใช้สอน รายวิชาด้านนี้มีหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มวิชาที่ให้ความรู้ ความซาบซึ้ง ในศิลปะสาขาอื่น ๆ เช่น การละคร วรรณคดี หรือดนตรี เป็นต้น กลุ่มวิชาเกี่ยวกับความรู้ด้านเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ เช่น ความรู้เรื่องแสง องค์ประกอบทางเคมีของสี วัสดุฝึกงาน การระวังรักษาความปลอดภัยจากการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอันตราย เป็นต้น กลุ่มวิชาทางด้านจิตวิทยาศิลปะ กลุ่มวิชาด้านศิลปะกับชีวิตประจำวันหรือการประกอบอาชีพ กลุ่มวิชาความรู้ด้านประวัติและปรัชญาศิลปศึกษา เนื้อหาวิชาเหล่านี้ควรจัดให้เรียนประมาณ 12 - 15 หน่วยกิต

3.1.2 เนื้อหาวิชาทางมนุษยศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์

ประกอบด้วย รายวิชาทางด้านสังคมวิทยา จิตวิทยา มานุษยวิทยา ชรรถศาสตร์วิทยาและปรัชญาของการศึกษาทั่วไป และวิชาด้านหลักสูตรและการศึกษาทั่วไป วิชาต่าง ๆ เหล่านี้ควรจัดให้เรียนประมาณ 9 หน่วยกิต

3.1.3 เนื้อหาวิชาเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนการสอนและประสบการณ์

จากการปฏิบัติงานจริง เนื้อหาวิชาในส่วนนี้จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการวิเคราะห์ ตรวจสอบ ทฤษฎีทางศิลปะ การใช้วัสดุทัศนูปกรณ์ การประเมินผล การสังเกตการเรียนการสอนศิลปะในชั้นเรียน การพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน การถ่ายทอดความรู้และสื่อความหมาย การบริหารและการจัดการวัสดุอุปกรณ์ สถานที่และเครื่องมือต่าง ๆ

3.1.4 การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

ผู้เรียนควรได้มีประสบการณ์การสอนทั้งในระดับประถมและมัธยมศึกษา ทั้งในฐานะผู้ช่วยสอนหรือสอนเองโดยตรงโดยการดูแลแนะนำของอาจารย์นิเทศที่มีประสบการณ์ ในรายวิชาใดรายวิชาหนึ่ง ไม่น้อยกว่า 2 เดือน อาจารย์นิเทศหรือผู้ดูแลการฝึกสอนของนิสิตควรมีประสบการณ์การสอนมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี การประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ควรประเมินจากกระบวนการเรียนการสอนและสภาพการสอนควบคู่กับการประเมินความก้าวหน้าของนิสิต จะต้องมีการประสานงานระหว่างสถาบันกับโรงเรียนที่ฝึกสอน และโรงเรียนนั้นควรมีสถานที่เอื้ออำนวยต่อการฝึกประสบการณ์ของผู้เรียน

3.2 คณะอาจารย์ผู้สอน

3.2.1 ศึกษารายผู้สอนควรมีความสามารถทางวิชาการทั้งด้านทฤษฎี และด้านปฏิบัติ โดยสามารถถ่ายทอดความรู้ทางศิลปะด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียนได้ ซึ่งผู้เรียนจะได้สามารถนำไปใช้ต่อไป สามารถทำให้ผู้เรียนมีความสนใจใคร่รู้ และรู้จัก การแสวงหาความรู้ด้านต่าง ๆ ที่ตนสนใจ และวิเคราะห์วิจารณ์ผลงานศิลปะในแง่มุมต่าง ๆ ตลอดจนฝึกฝนให้ผู้เรียนได้มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในการทำงานที่สนใจ ผู้สอนควรมีความสามารถในการสอนให้ผู้เรียนรู้จักการวิเคราะห์ตัดสิน ประเมินคุณค่าผลงานได้

3.2.2 ศึกษารายผู้สอนควรมีข้อพิจารณาเกี่ยวกับการสอนของตนเองว่า สามารถตอบสนองความสนใจและความต้องการของผู้เรียนได้หรือไม่ มีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องของศิลปะทั้งในอดีตและปัจจุบันมากนักน้อยเพียงใด เคยเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมของ ชุมชนหรือไม่ มีการปรับปรุงการสอน วัสดุอุปกรณ์ กิจกรรมต่าง ๆ บ้างหรือไม่ การดำเนินการของอาจารย์ควรอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดี

3.2.3 สิ่งที่ศึกษารายในสถาบันควรจัดดำเนินการ เพื่อพัฒนาและบริการ คือข้อมูลรายละเอียดของสถาบัน แล้วแจกจ่ายให้ทั่วถึง พิจารณาภาระการสอนให้มีความเหมาะสม เป็นต้น

3.3 การดูแลให้คำปรึกษากับผู้เรียน ผู้ที่ได้รับคัดเลือกให้ เข้าเรียนใน หลักสูตรศิลปศึกษา ควรได้รับการดูแลจากอาจารย์ที่ปรึกษาในเรื่องของการจัดโปรแกรม การศึกษา การพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ทักษะคิดต่อวิชาชีพในทางที่เหมาะสม และให้ผู้เรียนได้เห็นเป้าหมายว่าตนเองต้องการอะไร

3.4 เครื่องมือการเรียนรู้ สถาบันควรมีการบริการทางด้านห้องสมุด วัสดุการทำงาน และศูนย์เครื่องมือโสตทัศนอุปกรณ์ ในห้องสมุดควรมีหนังสือศิลปะประเภทต่าง ๆ ไม่โครฟิล์ม และวัสดุอื่น ๆ ทางศิลปะ วัสดุบริการ โดยมีเจ้าหน้าที่ห้องสมุดและผู้ช่วยทำหน้าที่ ในการดูแลให้บริการ สำหรับศูนย์เครื่องมือบริการโสตทัศนอุปกรณ์ ควรมีสื่อทางศิลปะชนิดต่าง ๆ เช่น วิดีทัศน์ ผลงานศิลปะเด็ก ภาพยนตร์ เป็นต้น สื่อเหล่านี้ควรมีคุณภาพที่เหมาะสม

นอกจากองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น สถาบันควรจัดสถานที่และเครื่องมือในการ ปฏิบัติงานศิลปะในสาขาต่าง ๆ วัสดุบริการผู้เรียนอย่างเพียงพอ รวมทั้งควรมีระบบบริการ ระบบรักษาความปลอดภัยที่เหมาะสม

(National Art Education Association 1976 : 3-23)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

1.1 งานวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรครุศึกษา

ชัยพร วิชชาวุธ (2515 : 39-50) ทำการวิจัยเรื่อง วิเคราะห์หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อศึกษาโครงสร้างภายในของหลักสูตรอย่างเป็นระบบ โดยเน้นที่การจัดวิชาเอก วิชาโท และการจัดเนื้อหาวิชาในหมวดวิชาครู ซึ่งเป็นหมวดวิชาหลักในหลักสูตรครุศาสตร์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร เพื่อผลิตบัณฑิตที่เป็นครูหรือเจ้าหน้าที่ทางการศึกษา ซึ่งสมบูรณ์ด้านความรู้ ปัญญาและคุณธรรม การจัดหมวดวิชาในหลักสูตรแบ่งเป็น 27 โปรแกรม แต่ละโปรแกรมประกอบด้วย 4 หมวดวิชา คือ หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป หมวดวิชาครู หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดวิชาเลือกเสรี การจำแนกโปรแกรมมี 2 วิธี คือ จำแนกตามลักษณะหมวดวิชาครู ซึ่งมี 7 ประเภท คือ อนุบาลศึกษา ประถมศึกษาตอนต้น ประถมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษา การสอนเด็กพิเศษ การศึกษารูปนัย จำแนกตามลักษณะหมวดวิชาเฉพาะ มี 2 ประเภท คือ ประเภทเนื้อหาวิชาที่ใช้สอนและประเภทความชำนาญพิเศษ

รายวิชาในหมวดวิชาครูประกอบด้วยวิชาบังคับและวิชาเลือก การจัดสอนรายวิชาในหมวดวิชาเฉพาะ มีทั้งที่คณะจัดสอนเองและสอนโดยคณะอื่น ๆ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในปี พ.ศ.2519 คณะกรรมการวางแผนทางและประสานงานการปรับปรุงหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการวิเคราะห์หลักสูตรครุศึกษาและรวบรวมข้อคิดเห็นของผู้ผลิตและผู้ใช้ครู เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตรของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากหลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2515 เป็น ฉบับ พ.ศ.2520 โดยทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหลักสูตรต่าง ๆ และทำการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนรวมทั้งผู้ทำหน้าที่บริหารโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้ที่กำกับและดูแลการทำงานของครูโดยตรง ผลของการศึกษาวิเคราะห์ได้พบว่า จำนวนหน่วยกิตของหลักสูตรครุศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ มีจำนวนหน่วยกิตเท่ากัน คือ 144 - 145 หน่วยกิต การแบ่งหมวดวิชา และการจัดสัดส่วนหน่วยกิต หลักสูตรแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป 30 - 62

หน่วยกิต หมวดวิชาครู 25 - 54 หน่วยกิต หมวดวิชาเอก-โท แบ่งเป็น 2 แบบ แบบแรก เป็นเอกสายเดี่ยว ไม่มีวิชาโท แบบสองมีวิชาเอกและวิชาโท วิชาเอกสายเดี่ยวมีจำนวน หน่วยกิตอยู่ในพิสัย 45-75 หน่วยกิต หลักสูตรวิชาเอกที่มีวิชาโท จำนวนหน่วยกิตวิชาเอกอยู่ใน พิสัย 30-51 หน่วยกิต จำนวนหน่วยกิต วิชาโทอยู่ในพิสัย 12-14 หน่วยกิต และวิชาเอกใน หลักสูตรการครุศึกษสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ก) ประเภทวิชาสามัญ มี 17 วิชา ข) ประเภทวิชาชีวะมี 8 วิชา ค) ประเภทวิชา การศึกษามี 13 วิชา ส่วนการ สัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับครูผู้ปฏิบัติงาน พบว่าทางโรงเรียนมีความต้องการครู และมาตรฐานการใช้ครูแตกต่างกันไปตามระดับและสภาพโรงเรียน คือ ในระดับอนุบาลและ ประถมศึกษา ลักษณะของครูที่ต้องการ คือ มีความรู้รอบด้าน สามารถสอนได้ทุกวิชาหรือ เกือบทุกวิชา การใช้ครูในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนต้องการครูที่สอนได้หลาย ๆ วิชา ในหมวดหนึ่ง ๆ ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การใช้ครูมีความเฉพาะมากขึ้น (คณะกรรมการวางแผนทางและประสานงานการปรับปรุงหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต 4 ปี คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519)

ในปี พ.ศ. 2522 แก้วตา คณะวรรณ บำเพ็ญ วงศ์ศรีแก้ว และสมบัติ ตัญจรัยรัตน์ (2522 : 134-156) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิตและครุศาสตรบัณฑิต ของสถาบันการผลิตครูในประเทศไทย จำนวน 9 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และหลักสูตรของสภาการฝึกหัดครู ทั้งนี้เพื่อต้องการศึกษาว่า หลักสูตรของสถาบันทั้ง 9 แห่ง มีความเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ ในองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ ความมุ่งหมาย สาระ ความรู้ ประสบการณ์วิชาชีพและการประเมินผล สำหรับวิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีวิเคราะห์ เปรียบเทียบองค์ประกอบไปทีละด้าน ของหลักสูตรทั้ง 9 สถาบัน ผลการวิจัยได้พบว่า หลักสูตร การฝึกหัดครูยังมีพื้นฐานปรัชญาและความมุ่งหมายของการผลิตครูไม่ชัดเจน เป็นหลักสูตรที่เน้น ทางด้านเนื้อหา ไม่ได้ให้ความสำคัญในด้านจิตใจ สาระความรู้แบ่งเป็น 4 หมวดใหญ่ คือ วิชาการศึกษาทั่วไป วิชาครู วิชาเฉพาะ และวิชาเลือก สาระความรู้ของหลักสูตรต่าง ๆ ส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน แตกต่างกันที่หมวดวิชาเฉพาะ

รัตนา สุขปรกติ (2528 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาอาจารย์ ด้านวิชาการในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยมุ่งศึกษาสภาพการพัฒนาอาจารย์ด้านวิชาการ ของผู้บริหารมหาวิทยาลัย และอาจารย์ผู้สอน โดยใช้แบบสอบถาม สอบถามกลุ่มตัวอย่าง

ที่เป็นผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัย ที่ปฏิบัติงานด้านการสอนและการบริหาร ในปีการศึกษา 2526-2527 นำข้อมูลมาหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยแลค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วทดสอบค่า ที ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์และผู้บริหารคิดว่ามหาวิทยาลัยมีกิจกรรม เหล่านี้น้อย และมุ่งหวังให้อาจารย์พัฒนาด้านวิชาการ ด้านการผลิตเอกสารการสอน การ เขียนบทความทางวิชาการและตำรา โดยจัดบริการการพิมพ์เอกสารดังกล่าวให้มากขึ้น ส่วนการพัฒนาสมรรถภาพด้านวิชาการ การส่งเสริมความรู้ และการพัฒนาทักษะของผู้บริหาร กับอาจารย์ผู้สอนนั้น ทั้งอาจารย์และผู้บริหารอยากให้มีกิจกรรมการพัฒนารายการเรียนการสอน มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความรับผิดชอบในหน้าที่ของผู้สอน การเขียนตำราหรือบทความ ทางวิชาการ และงานส่งเสริมการวิจัยค้นคว้าสำหรับการส่งเสริมความรู้และพัฒนาทักษะ ทั้งผู้บริหารและอาจารย์เห็นควรให้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษา และกิจกรรม การพัฒนาเทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ

ศรีประไพ วัฒนะรัตน์ (2528 : 57-60) ได้ทำการศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์ อาคารสถานที่ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อศึกษาอัตราการใช้ประโยชน์ อาคารสถานที่ด้านการเรียนการสอน ด้านการบริหารและบริการของมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร แล้วนำมาเปรียบเทียบอัตราการใช้ประโยชน์ของอาคารต่าง ๆ ในปีการศึกษา 2526 ผลการวิจัย พบว่า

1. การใช้ประโยชน์อาคารสถานที่ด้านการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย มี อัตราการใช้ประโยชน์ต่ำมาก อัตราการใช้ห้องเรียนสูงสุดมีเพียงร้อยละ 60.24 และห้อง ปฏิบัติการมีอัตราการใช้งานสูงสุดเพียงร้อยละ 44.29 ส่วนอัตราการใช้พื้นที่ต่อนิสิต มีอัตรา การใช้งานสูงสุดเพียงร้อยละ 14.82 โดยผู้วิจัยได้ตั้งเกณฑ์การใช้งานที่เหมาะสมสำหรับการ ใช้พื้นที่ต่อนิสิต เท่ากับร้อยละ 80 75 และ 80 ตามลำดับ

2. การใช้ประโยชน์ของอาคาร 4 ซึ่งเป็นอาคารเรียนของแผนกวิชาศิลปศึกษา และดุริยางคศาสตร์ ในภาคปลายการศึกษา 2526 มีอัตราการใช้ห้องเรียนโดยเฉลี่ยร้อยละ 46.19 อัตราการใช้ห้องปฏิบัติการในภาคต้น ปีการศึกษา 2526 มีอัตราการใช้ห้องเรียน โดยเฉลี่ยร้อยละ 25.24 ภาคปลายร้อยละ 16.32

3. อัตราการใช้พื้นที่ต่อนิสิต ของอาคาร 4 มีอัตราการใช้มาเป็นอันดับ 3 คือ ร้อยละ 8.56

สวัสดิ์ จงกล และคณะ (2528 : 63) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของหลักสูตร ครุศึกษาของสถาบันครุศึกษา 10 แห่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของหลักสูตร

ครุศึกษา ในด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตร การบริหารและการใช้หลักสูตร ปัญหาและอุปสรรคในการใช้และการบริหารหลักสูตร โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ วัตถุประสงค์และโครงสร้างหลักสูตรครุศึกษาจากเอกสารหลักสูตรของสถาบันครุศึกษา 10 แห่ง และสอบถามผู้บริหารสถาบันครุศึกษา 18 แห่ง เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ผลการศึกษาพบว่า ในด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตรครุศึกษานั้น เพื่อให้ผลผลิตของหลักสูตรมีความรู้ด้านเนื้อหา ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาท้องถิ่น มีคุณธรรมจริยธรรม และความเป็นครู มีบุคลิกภาพของความเป็นครูตลอดจนสามารถสอนได้ดี ในด้านโครงสร้างของหลักสูตรครุศึกษา พบว่าหลักสูตรของสถาบันต่าง ๆ มีจำนวนสาขาวิชาแตกต่างกัน ระหว่าง ๑-6 สาขา โปรแกรมวิชาเอก 4-73 โปรแกรม รูปแบบหลักสูตรมี 4 รูปแบบ แต่ส่วนใหญ่ จะจัดอยู่ในรูปของหมวดวิชา ในด้านหน่วยกิตของหมวดวิชาต่าง ๆ มีความแตกต่างกันมาก มีทั้งในระดับหมวดวิชา กลุ่มวิชา นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างในชื่อของปริญญาด้วย ในด้าน การบริหารและการใช้หลักสูตร ส่วนใหญ่จัดการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี การจัดการองค์การและสายงานการบริหาร มี 3 รูปแบบคือ รูปแบบคณะครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและกลุ่มวิทยาลัยครู ส่วนในด้านการจัดการเรียนการสอนตาม หลักสูตรส่วนใหญ่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

อุทุมพร จามรมาน (2529 : 78-80) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวัดและประเมินผล การเรียนในคณะครุศาสตร์ : วิจัยนำร่อง เพื่อทำการศึกษาลักษณะการแจกแจงอันดับคะแนน เฉลี่ยสะสมตลอดหลักสูตร ของบัณฑิต มหาบัณฑิต และคุณวุฒิปบัณฑิตของคณะครุศาสตร์ ในช่วง พ.ศ.2520 - 2528 ซึ่งผลการศึกษาจะได้นำมาซึ่งการวิจัยที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย การวัดและประเมินผลการเรียนของคณะครุศาสตร์ การวิจัยครั้งนี้ได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับอันดับ คะแนนเฉลี่ยสะสมตลอดหลักสูตร (G.P.A.) ของบัณฑิต มหาบัณฑิต และคุณวุฒิปบัณฑิต จาก หน่วยทะเบียนของคณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย และสำนักทะเบียนและประมวลผลกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำมาแจกแจงความถี่ตามช่วงอันดับคะแนนเฉลี่ยสะสม คำนวณค่าสถิติ คือ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเบ้ และความโด่งแบบของการแจกแจง ผลของการวิจัยพบว่า โดยส่วนรวม การประเมินผลการเรียนทุกระดับในช่วง พ.ศ.2520-2528 มีลักษณะการแจกแจงที่ไม่เบ้ แต่ระดับบัณฑิตมีความโด่งสูงกว่าระดับอื่น ค่ามัชฌิมเลขคณิต ในระดับบัณฑิตมีค่า 2.81 ระดับมหาบัณฑิต 3.52 และระดับบัณฑิต 3.73 และค่าการกระจาย ไม่สูงมาก จากค่าสถิติพบว่าในระดับปริญญาตรี มีการให้คะแนนที่กว้างกว่าระดับอื่น สำหรับระดับบัณฑิต เมื่อแจกแจงอันดับคะแนนเฉลี่ยสะสมตลอดหลักสูตรในระดับปริญญาตรีตามปี การศึกษา ภาควิชา สาขาวิชา และวิชาเอก สรุปได้ว่า ปีการศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ

ปีการศึกษา 2527 ปีที่มีการแจกแจงความเบ้คือ ปี 2525 โดยมีความเบ้ไปทางคะแน่มาก และ ปีที่มีการแจกแจงโค้งมากคือ ปี 2525 เช่นกัน ภาควิชาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ วิชาการศึกษา ภาควิชาที่มีการแจกแจงความเบ้และความโค้งมากที่สุดคือ ภาควิชาสารัตถศึกษา สาขาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน สาขาที่มีความเบ้และโค้งมาก คือ สาขาวิชาเฉพาะ (ธุรกิจและดนตรี) วิชาเอกมี 4 แบบคือ เอกเดี่ยว เอกโท เอกคู่ และ เอกสายเดี่ยว วิชาเอกที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ เอกเดี่ยว โดยมีร้อยละ 19 ได้คะแนนระหว่าง 3.26-4.00 วิชาเอกที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สายเดี่ยว โดยมีร้อยละ 52 ได้คะแนนระหว่าง 2.00-2.75

สังัด อุทรานันท์ และอุมา สุนทรมาน (2530 : 340-358) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพบัณฑิตและปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพบัณฑิตและปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเมินคุณภาพบัณฑิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่สำเร็จการศึกษาภายใน 5 ปีที่ผ่านมา และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลถึงคุณภาพของบัณฑิต ระหว่าง พ.ศ.2522-2526 รวมทั้งหมด 5 รุ่น และนิสิตคณะครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 1-4 ในปีการศึกษา 2528 โดยกลุ่มประชากรเป็นนิสิตปัจจุบัน บัณฑิตครุศาสตร์ อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ใช้บัณฑิต เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่สัมพันธ์กับการรับรู้คุณภาพนิสิต ปัจจัยด้านหลักสูตรมีสัดส่วนจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาต่าง ๆ มีความเหมาะสมดี ยกเว้นหมวดวิชาเลือกเสรี ที่มีสัดส่วนน้อยเกินไป เนื้อหาสาระของหลักสูตรเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้งในด้านการทำงานและด้านส่วนตัวในระดับค่อนข้างมาก ความทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์และตรงกับความต้องการของสังคม อยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยด้านพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ นิสิตรับรู้พฤติกรรมการสอนของอาจารย์อยู่ในระดับค่อนข้างดี โดยทั่วไปใช้วิธีสอนแบบบรรยาย มีการสอนทฤษฎีควบคู่กับการปฏิบัติ การสาธิต การแบ่งกลุ่มย่อย การใช้กรณีตัวอย่างค่อนข้างมาก โดยใช้ เทป โทรทัศน์ วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ เป็นเครื่องช่วยสอน

นิพัทธ์ เลิศณรงค์ (2531 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พัฒนาการของสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครูในประเทศไทย พ.ศ.2435 - 2475 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง เหตุผลและความจำเป็น พัฒนาการ ผล ปัญหาและอุปสรรค ของสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครูในประเทศไทย พ.ศ.2435-2475 ผลการวิจัยพบว่า ในสมัยโบราณการศึกษาของไทยมักจัดกันตามวัด ครูส่วนใหญ่คือ พระสงฆ์ ที่เป็นฆราวาสมีอยู่จำนวนน้อย ซึ่งล้วนมิได้ผ่านการศึกษาระดับความรู้ด้านวิชาชีพครูมาทั้งสิ้น เมื่อมีการขยายการศึกษาให้กว้างขวางขึ้น ทั้งปริมาณของโรงเรียนและประเภทของวิชาความรู้ การที่จะให้ครูที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาสเหล่านี้สอนต่อไป

ย่อมไม่สะดวกและเหมาะสม ความรู้ความสามารถในการสอนก็อาจจะไม่เป็นไปตามระเบียบวิธีที่ถูกต้อง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องจัดตั้งสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครูขึ้น เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้ด้านวิชาชีพครูขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2435 และได้รับการพัฒนาให้เจริญขึ้นเป็นลำดับ มีสถาบันฝึกหัดครูเพิ่มขึ้นในส่วนกลางและขยายไปสู่ส่วนภูมิภาคอย่างทั่วถึง หลังจากนั้นสถาบันฝึกหัดครูได้รับการยกฐานะให้สูงขึ้นถึงขั้นอุดมศึกษา โดยได้โอนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในช่วงระยะหนึ่ง ส่วนด้านวิชาชีพครูนั้นก็ได้มีการปรับปรุงทั้งรูปแบบและเนื้อหา ให้มีความชัดเจน เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการและเศรษฐกิจของประเทศ ได้ขยายหลักสูตรออกเป็นหลายประเภทและให้วุฒิสูงขึ้น นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมความรู้ด้านวิชาชีพครู โดยจัดให้มีการอบรมความรู้ด้านวิชาชีพครูเพื่อสอบวิชาชุดครูประเภทต่าง ๆ ขึ้น รวมทั้งการคัดเลือกครูส่งไปศึกษาต่อทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้ได้ครูที่มีความรู้ความสามารถออกไปสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ มาโดยตลอด

ดวงจันทร์ เตียววิไล (2532 : 369-377) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห้หลักสูตรครุศึกษาไทย พุทธศักราช 2435 - 2530 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หลักสูตรการครุศึกษาไทย ตั้งแต่เริ่มตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูในระบบสมัยใหม่เมื่อ พ.ศ. 2435 จนถึงปี พ.ศ. 2532 ทางด้านปรัชญาและเป้าหมาย สาาระเนื้อหาการสอนและการประเมินผลการศึกษา รวมทั้งความสอดคล้องระหว่างเป้าหมายของหลักสูตรกับความต้องการของสังคม โดยใช้วิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ เทคนิควิเคราะห์เอกสาร ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้เอกสารและสิ่งตีพิมพ์ของรัฐบาล เอกสารของผู้เกี่ยวข้องกับการครุศึกษา ตลอดจนเอกสารเกี่ยวกับการสอน และเอกสารเกี่ยวกับสังคมที่เป็นบริบทของการครุศึกษาไทย ผลของการวิเคราะห์พบว่า การครุศึกษาไทยในอดีตมีปรัชญาและเป้าหมายเพื่อให้มีความรู้สำหรับตัวเอง และรู้จักความรู้นั้น ๆ มีความชำนาญเฉพาะวิชา สามารถปฏิบัติงานในท้องถิ่นได้ มีพื้นฐานการศึกษาต่อเป็นนักวิชาชีพ เป็นคนที่สมบูรณ์และเข้าใจสังคมที่ตนอาศัย ทางด้านสาระเนื้อหาการสอนและการประเมินผลการศึกษา ในระยะแรกมีเฉพาะวิชาสามัญและวิชาครู ต่อมา มีวิชาพื้นฐานและวิชาเลือกตามความสนใจ ซึ่งเป็นสากลมากขึ้น วิชาครูที่เป็นหลักของการปฏิบัติมีปรากฏในหลักสูตรช่วงหลัง ส่วนวิชาที่พัฒนาโลกทัศน์เชิงความคิดระบบวิจารณ์และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทยมีอยู่น้อยมาก แต่ปรากฏอยู่ในช่วงหลัง (พ.ศ. 2517 - 2530) เนื้อหาวิชาเหล่านี้มีลักษณะปรับประยุกต์จากเนื้อหาที่ได้รับจากต่างประเทศเป็นหลัก การสอนในช่วงแรกเป็นแบบบรรยาย ช่วงหลังมีวิธีสอนแบบใหม่ที่แตกต่างออกไป ส่วนการประเมินผล มีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การศึกษาครั้งนี้พบว่า เป้าหมายของหลักสูตรมี

ความสอดคล้องกับความต้องการของสังคม และในช่วงเวลาที่ผ่านมากการครุศึกษาได้มีบทบาทในการปลูกฝังอุดมการณ์แห่งชาติ การรวมชาติ การผลิตคนเข้ารับราชการ การพัฒนาอาชีพ ในท้องถิ่น การสร้างความทันสมัยและบทบาทในการแสวงหาความเป็นตัวของตัวเอง ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษาไว้ 3 ประการคือ

1. การครุศึกษาคควรทบทวนบทบาท และหน้าที่ของตนให้ชัดเจนขึ้น
2. ครูไม่ได้เป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม
3. การครุศึกษาคควรเน้นการสร้างนักคิด นักวิเคราะห์ให้ชัดเจนขึ้น

จรรยา กลางณรงค์ (2533 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวโน้มของหลักสูตรและการสอนของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในทศวรรษหน้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวโน้มของหลักสูตรและการสอนของคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในทศวรรษหน้า โดยวิเคราะห์จากเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอนของคณะครุศาสตร์ ตั้งแต่พ.ศ. 2500-2531 แบบสอบถามอาจารย์ นิสิตคณะครุศาสตร์และจากการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า คณะครุศาสตร์มีแนวโน้มคงจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรเท่ากับ 145 หน่วยกิต จะมีการทบทวนลดบางวิชาเอก และเปิดเพิ่มบางสาขา เช่น สาขาบุคลากรทางการศึกษา การสอนมีแนวโน้มจะเน้นเนื้อหาควบคู่ไปกับการสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิธีสอนแบบบรรยายจะมีน้อยลง ใช้สื่อการสอนมากขึ้น การบริหารหลักสูตรและการสอนจะมีคณะกรรมการหรือหน่วยงานรับผิดชอบ ฝ่ายวิชาการยังคงดูแลรายวิชา 410 ประสพการณ์วิชาชีพ และสัมมนาการศึกษา เช่น เติม ห้องเรียน สื่อการสอน และห้องสมุดจะมีการพัฒนาดีขึ้น มีห้องปฏิบัติการเพิ่มขึ้น มีการติดตามหลักสูตรและการสอนในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้อาจารย์ทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องที่สอน และนำผลการวิจัยที่ได้มาเสริมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษา

ศิริ สิบกระพันซ์ (2525 : 71-113) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ประสพการณ์ทางวิชาการและภาระการสอนของอาจารย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบค่าตวรรษนี้คุณวุฒิของอาจารย์กับเกณฑ์มาตรฐาน ตลอดจนเปรียบเทียบค่าดัชนีคุณวุฒิตำแหน่งทางวิชาการ ผลงานทางวิชาการ ประสพการณ์ในการสอน และภาระการสอนของอาจารย์ จำแนกตามภาควิชา คณะ วิทยาเขต คุณวุฒิ และตัวแปรจำแนกประเภทอื่น ๆ ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ภาควิชาศิลปวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัย

ศรินครินทร์วิโรฒ ประสานมิตร จำนวน 6 คน เขียนตำรา 11 เล่ม เฉลี่ยเขียนคนละ 1.83 เล่ม เขียนบทความ 59 เรื่อง เฉลี่ยเขียนคนละ 9.83 เรื่อง อาจารย์มีภาระ การสอน เฉลี่ยคนละ 333 ชั่วโมง ต่อ 1 ภาคเรียน ซึ่งเป็นตัวเลขที่อยู่ในระดับปานกลาง

วิรุฒ ตั้งเจริญ (2527 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องวิวัฒนาการ ศิลปศึกษาและสุนทรียภาพของเด็กไทยในปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิวัฒนาการ ของหลักสูตรศิลปศึกษา แนวคิดทางด้านการเรียนการสอนศิลปศึกษา ตลอดจน วิถีทางและรูปแบบของศิลปศึกษาในปัจจุบันในระบบโรงเรียน ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น โดยมุ่งเน้นที่การศึกษาของชาติ หลักสูตรศิลปศึกษา แบบเรียน และแนวคิด โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารขึ้นต้นและเอกสารขึ้นรอง ได้แก่ แผนการศึกษาชาติ และหลักสูตรศิลปศึกษาในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า วิวัฒนาการทางศิลปศึกษา มีแนวโน้มจากวิชาวิสามัญมาสู่วิชาสามัญ เกี่ยวข้องกับระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการยอมรับอิทธิพลของต่างประเทศในแต่ละยุคสมัย ส่วนแบบเรียนมีวิวัฒนาการ จากแบบเรียนที่มุ่งเน้นการลอกเลียนแบบ มาสู่แบบเรียนที่เปิดกว้างทางทักษะ ส่วนแนวคิดนั้น มีแนวโน้มจากแนวคิดในเชิงงานช่างมาสู่งานศิลปะ

บุษบา กาญจน์วาริทิพย์ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องวิวัฒนาการของ หลักสูตรและการสอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษาในประเทศไทย พุทธศักราช 2435 โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิวัฒนาการของหลักสูตรและการสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา ของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2435 ถึง 2529 ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ด้วยการ รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการสอนศิลปศึกษาในอดีตจนถึงปัจจุบัน สัมภาษณ์ผู้ที่ เกี่ยวข้องและมีความรู้เกี่ยวกับการสอนศิลปศึกษา นำข้อมูลมาวิเคราะห์และเรียบเรียงเป็น รายงานวิจัย ผลของการศึกษาได้พบว่า หลักสูตรประถมศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2435-2526 มีทั้งหมด 12 ฉบับ แต่มีหลักสูตรศิลปศึกษา 10 ฉบับ แบ่งได้เป็น 2 ช่วงเวลา ดังนี้ คือ ช่วง พ.ศ. 2435 - 2502 ศิลปศึกษาเป็นวิชาพื้นฐานที่มุ่งปลูกฝังนิสัยในการสังเกตการเรียน การสอนจึงเน้นความชำนาญ ในด้านฝีมือและทักษะการวาดภาพพระบายสีความสะอาดเรียบร้อย สวยงาม มีครูเป็นศูนย์กลางการเรียน นักเรียนสร้างผลงานตามตัวอย่างของครู สื่อการสอน เป็นแบบหุ่นจำลอง ตัวอย่างงานและสมุดวาดภาพประเมินผลจากความสำเร็จของผลงาน ในช่วงเวลาต่อมา พ.ศ. 2503 - 2526 หลักสูตรมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนได้แสดงออกตาม ความสนใจและความสามารถ โดยส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจินตนาการ นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนโดยมีครูเป็นผู้จัดประสบการณ์ มีสื่อการสอนหลากหลายขึ้น

ประเมินผลจากพัฒนาการทางพฤติกรรมของนักเรียน

วินัย โสมติ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง คุณสมบัติที่พึงประสงค์ของอาจารย์ผู้สอนวิชาศิลปศึกษา กรณีอาจารย์ในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของอาจารย์ผู้สอนวิชาศิลปศึกษาในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จากทัศนคติและการปฏิบัติจริงของอาจารย์ผู้สอนวิชาเอกศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปและวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 13 คน เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และแบบสอบถาม สัมภาษณ์ และสังเกต นำข้อมูลมาหาค่าเฉลี่ย เพื่อหาความสอดคล้องกัน ผลการวิจัยพบว่า คุณสมบัติด้านการสอน ด้านวิชาการ ด้านบุคลิกภาพ ด้านการแนะนำให้คำปรึกษา มีความสอดคล้องกันทุกข้อ ส่วนคุณสมบัติด้านการบริการสังคม มีความสอดคล้องกันเป็นบางข้อ คุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอนศิลปศึกษาที่สำคัญมาก คือ สามารถอธิบายโครงสร้างหลักสูตรแก่นิลิตได้ ชี้แจงแผนการเรียนและแผนการฝึกปฏิบัติงานตลอดภาคเรียนได้ บอกวัตถุประสงค์ของการเรียนและการฝึกปฏิบัติงานแก่นิลิต ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติงาน นำความรู้ในวิชาการต่าง ๆ ประกอบการสอนได้อย่างกว้างขวาง เสนอแนะวิธีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้แก่ นิลิตได้ เข้าสอนตรงต่อเวลา อธิบายและแนะนำทำโครงการสอน บันทึกการสอนได้อย่างชัดเจน เสนอบทความด้านศิลปศึกษาแก่ชุมชนโดยใช้สื่อมวลชนได้

วิภา มิ่งขวัญ (2530 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการเรียนของนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษาในโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการเรียนของนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างอาจารย์และนักศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการเรียน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยอาจารย์ผู้สอนวิชาเอกศิลปศึกษา 20 คน นักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา 245 คน โดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนของนักศึกษา ดังนี้ คือ ด้านหลักสูตร ผู้สอน การวัดและประเมินผล อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นปัญหาระดับน้อย ด้านผู้เรียนอาจารย์มีความเห็นว่า เป็นปัญหาระดับปานกลาง ส่วนนักศึกษาเห็นว่า มีปัญหาระดับน้อย ด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวก อาจารย์และนักศึกษาเห็นว่า เป็นปัญหาระดับกลาง ด้านแหล่งค้นคว้าและการบริการไลบรารี อาจารย์เห็นว่า มีปัญหามาก นักศึกษาเห็นว่า เป็นปัญหาปานกลาง ในการเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษพบว่าอาจารย์และนักศึกษา 6 มีความคิดเห็น

ไม่แตกต่างกัน นอกจากด้านผู้เรียน และแหล่งค้นคว้าบริการโสตทัศนูปกรณ์
อาจารย์และนักศึกษา มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อริยานร สมจิตต์ (2533 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษา หลักสูตร 4 ปี และหลักสูตร 2 ปี เกี่ยวกับการศึกษาในหลักสูตรศิลปศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการศึกษาในสาขาวิชาศิลปศึกษา ของนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา หลักสูตร 4 ปี และหลักสูตร 2 ปี ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในด้านสาเหตุที่เลือกเข้าศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษา การเรียนการสอนในสาขาวิชาศิลปศึกษา และแนวโน้มการประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ โดยใช้แบบสอบถาม สอบถามไปยังนักศึกษาปีสุดท้าย สาขาศิลปศึกษา ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร บางแสน และมหาสารคาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาสาขาศิลปศึกษา หลักสูตร 4 ปี และหลักสูตร 2 ปี มีความคิดเห็นในด้านสาเหตุที่เลือกเข้าศึกษาในสาขาศิลปศึกษา การเรียนการสอนไม่แตกต่างกัน ยกเว้นแนวโน้มในการประกอบอาชีพ ที่นักศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บรรลือ ขอรวมเดช (2533 : 91-97) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติสาขาทัศนศิลป์ ในด้านการวางแผนการสอน สื่อการสอน การดำเนินการสอน วิธีการสอน การประเมินผล และเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดและประเมินผล นอกจากนี้ยังศึกษาถึงปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติที่เนื่องมาจากผู้เรียน ผู้สอน การบริหารหลักสูตร สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ กรุงเทพมหานคร โดยทำการสอบถามจากอาจารย์ผู้สอนในสถาบันนั้น ๆ ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า การวางแผนการสอน ผู้สอนจะคำนึงถึงพื้นฐาน ความถนัด ความต้องการของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ ใช้สื่อการสอนบ้าง สื่อที่ใช้บ่อย คือ เครื่องฉายสไลด์ การปฏิบัติการสอนที่ทำบ่อยครั้ง คือ การให้คำติชม แนะนำ แก้ไข สอนให้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และให้ปฏิบัติในห้องฝึกงาน วัลลจากผลงานมากกว่าอย่างอื่น เกณฑ์การประเมินที่ใช้บ่อย ๆ คือ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความขยันเอาใจใส่ และส่งงานตรงเวลา ส่วนที่เป็นปัญหาและวิธีแก้ไขมีดังนี้ ผู้เรียนขาดความตั้งใจจริง ผู้สอนมีหน้าที่หลายด้าน ต้องสอนหลายวิชา งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดตำราเรียน ห้องปฏิบัติงานไม่เหมาะสมและไม่เพียงพอ พื้นฐานของผู้เรียนไม่ดีพอ นักศึกษาไม่ยอมรับผลการประเมิน การแก้ไข คือ ควรมีผู้ช่วยสอน ขอความอนุเคราะห์วัสดุอุปกรณ์จากเอกชน รู้จักการแก้ปัญหา

เฉพาะหน้าในเรื่องสถานที่และเครื่องมือที่ไม่พอเพียง การชี้แจงวิธีการประเมินผลและผลการประเมิน ตลอดจนเรียกร้องให้ผู้บริหารโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ช่วยดูแลการสอนศิลปะในโรงเรียนด้วย

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะพบว่าการศึกษาหลักสูตรครุศึกษาผู้วิจัยจะให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร เช่น การจัดโครงสร้างหมวดวิชา การจัดสัดส่วนจำนวนหน่วยกิต และศึกษาจำนวนหน่วยกิตรวมของแต่ละสถาบัน ภาพรวมที่ได้จากงานวิจัยเหล่านี้ ทำให้ทราบการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรการครุศึกษาไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีการพัฒนาหลักสูตรให้ได้มาตรฐานทัดเทียมกันมากขึ้น ทางด้านหลักสูตรการฝึกหัดครุศิลปศึกษา ยังไม่ค่อยมีผู้ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับหลักสูตรโดยตรง ส่วนใหญ่เป็นการสำรวจปัญหา ความคิดเห็น และสภาพการต่าง ๆ

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

ซันเกรน (Sangren 1980 : 485) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบและประเมินสภาพโปรแกรมการเตรียมครุศิลปศึกษา สาขาศิลปศาสตร์ของวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยคริสเตียนนิกายโปรแตสแตนท์ในสหรัฐอเมริกา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำการศึกษาและสร้างแบบประเมินสภาพโปรแกรมการเตรียมครุศิลปศึกษา สาขาศิลปศาสตร์ ของวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยคริสเตียนนิกายโปรแตสแตนท์ในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยทำการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อหาสภาพความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับสถาบันการศึกษา ประวัติศาสตร์ ปรัชญาการศึกษา และหลักสูตรทางด้านศิลปศาสตร์ ศึกษาเกณฑ์มาตรฐานและหลักสูตรมาตรฐาน ทางด้านศิลปศึกษาของ สมาคมศิลปศึกษาแห่งชาติ ประเทศสหรัฐอเมริกา รวมทั้งศึกษาสภาพการใช้โปรแกรมการฝึกหัดครุศิลปศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา นำข้อมูลมาสร้างแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามของ NAEA มาดัดแปลงให้เข้ากับแนวคิดทางศาสนาและกิจกรรมของ National Council for Accreditation of Teacher Education (NCATE) นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้ค่า ไคสแควร์ ตรวจสอบความมีนัยสำคัญที่ 0.05 ผลการศึกษาพบว่าในจำนวนสถาบันการฝึกหัดครู 237 แห่ง ทำการเปิดสอนโปรแกรมศิลปศึกษาจำนวน 65 แห่ง แต่มีเพียง 44 แห่งเท่านั้นที่ได้มาตรฐานและประมาณร้อยละ 65 ของ 44 แห่ง มีลักษณะเฉพาะที่เป็นของตนเอง มีจำนวนน้อยที่นำโปรแกรมมาตรฐานของ NAEA มาใช้โดยตรง

เพรสคอต (Presscott 1981 : 173) ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนา และปรับปรุงหลักสูตรศิลปศึกษาสำหรับวิทยาลัยครู 36 แห่งในประเทศไทย เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษาในวิทยาลัยครู ผู้วิจัยทำการสำรวจข้อมูลภาคสนาม ใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับอาจารย์ผู้สอน รวมทั้งศึกษาเอกสารข้อมูลของหน่วยราชการ นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์โดยการทดสอบสมมติฐาน ด้วยการหาค่าของไคสแควร์ ผลของการศึกษาพบว่า หลักสูตรศิลปศึกษาสำหรับครู ควรสร้างให้มีเนื้อหาครอบคลุมและสัมพันธ์กับ จุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างเด่นชัด ให้สนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและความต้องการของ สังคม ให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เรียน หลักสูตรควรมีลักษณะผสมผสาน การสอน ควรเน้นให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางทักษะ สามารถนำไปปฏิบัติได้ เนื่องจากการดำเนินงานยังมี อุปสรรคด้านบุคลากร การบริหาร การสอนและสิ่งอำนวยความสะดวกในห้องปฏิบัติการ ตำรา และเอกสารอ้างอิงไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงควรมีการจำกัดจำนวนนักศึกษาฝึกหัดครูศิลปศึกษาจนกว่า จะสามารถแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้ได้ให้ลดน้อยลง กรมการฝึกหัดครูควรวางแนวทาง ให้ชัดเจน เพื่อให้วิทยาลัยครูแต่ละแห่งได้นำไปปฏิบัติเป็นพื้นฐาน เพื่อยกฐานะของโปรแกรมให้ดีขึ้น เป็นไปได้จริงและสอดคล้องกับหลักการศึกษ ควรเปิดสอนโปรแกรมศิลปศึกษาเป็นวิชาเอก ไม่ควรจัดให้เป็นวิชาโท การปรับปรุงโครงสร้างส่วนอื่นของหลักสูตร ควรคำนึงถึงการฝึก ประสบการณ์ภาคสนาม การจัดวิชาเลือกให้เหมาะสม เวลาที่สอนและจำนวนหน่วยกิตควรได้ สัดส่วนกันและควรเน้นเนื้อหาในแต่ละวิชาให้มากขึ้น

เทียนสุวรรณ (Thiensuwan 1983:177) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การประเมินผล หลักสูตรศิลปศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลหลักสูตร ศิลปศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเปรียบเทียบกับหลักสูตรศิลปศึกษาที่ได้มาตรฐาน ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม สอบถามบัณฑิต ศิลปศึกษาและนิสิตปัจจุบัน อาจารย์ประจำและอาจารย์พิเศษ ผลของการศึกษาพบว่าหลักสูตร เป็นที่ต้องการของนิสิต นิสิตเห็นคุณค่าและประโยชน์ในการเรียนวิชาต่าง ๆ และให้ความเห็นว่า การที่หลักสูตรมีวิชาบังคับทางด้านศิลปะมากเป็นผลให้บัณฑิตมีคุณภาพดีขึ้น ปัญหาของการเรียนที่ พบมากคือ ไม่มีเวลาฝึกปฏิบัติวิชาทางด้านศิลปะอย่างเพียงพอ และขาดสิ่งอำนวยความสะดวก ในการเรียน อาจารย์ประจำและอาจารย์พิเศษมีความคิดเห็นว่า การเรียนการสอนประสบความสำเร็จ นิสิตมีคุณภาพเป็นที่น่าพอใจบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ได้วางไว้ ส่วนที่ เห็นว่าควรปรับปรุงคือ การให้คำปรึกษาแก่นิสิตด้านหลักสูตร วิธีการสอน การประเมินผล ในการศึกษาเปรียบเทียบกับหลักสูตรศิลปศึกษาของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกา

ได้พบว่า การจัดวิชาบังคับและวิชาเลือกมีโครงสร้างและรูปแบบใกล้เคียงกัน การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะเกิดประโยชน์ในการปรับปรุงหลักสูตรศิลปศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

อัมมาร์ (Ammar 1986:141) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการปรับปรุงหลักสูตร ศิลปะและศิลปศึกษาของมหาวิทยาลัยอัล-ฟาเทห์ ในกรุงลิเบีย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรศิลปะและศิลปศึกษาของมหาวิทยาลัย อัล-ฟาเทห์ ในกรุงลิเบีย โดยใช้วิธีศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารและข้อมูลของทางราชการที่เกี่ยวข้อง ผลของการศึกษา สามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรศิลปะและศิลปศึกษาที่ดี ควรปลูกฝังความรู้ ทักษะและทัศนคติที่ดี ให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพ มีความรับผิดชอบด้วยการให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งในด้านทัศนศิลป์ สุนทรียภาพ หลักเศรษฐศาสตร์ ค่านิยมทางสังคม และการเห็นคุณค่า รวมทั้งรู้จักถ่ายทอดวัฒนธรรมให้ สืบต่อไป

โรเจอร์ (Rogers 1987 : 139) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบ รายวิชาบังคับในหลักสูตรศิลปศึกษาของวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยในอลาบามา โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อทำการเปรียบเทียบรายวิชาบังคับที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรศิลปศึกษาของสถาบันต่าง ๆ กับ หลักสูตรศิลปศึกษาของสมาคม National Art Education Association's Standards for Art Teacher Preparation Programs (1979) โดยใช้วิธีสอบถามครูศิลปศึกษา ทางโทรศัพท์ ผลของการศึกษาได้พบว่า มี 2 หลักสูตรเท่านั้นที่เป็นไปตามหลักสูตรมาตรฐานของ NAEA หลักสูตรที่ยังมีอาจารย์ประจำไม่เพียงพอมี 4 หลักสูตร หลักสูตรที่ไม่มีรายวิชาเกี่ยวกับ วิธีสอนศิลปศึกษามี 3 หลักสูตร จำนวน 5 หลักสูตรไม่เข้ามาตรฐาน ผู้เรียนไม่มีคุณภาพ เพียงพอที่จะออกไปประกอบอาชีพเป็นครูสอนศิลปศึกษา และอีก 3 หลักสูตรไม่ได้สอนเรื่องการรักษาความปลอดภัยจากวัสดุฝึกงานทางศิลปะที่มีอันตรายต่อสุขภาพ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ สามารถเป็นแนวทางที่สำคัญในการศึกษาพัฒนาการของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ที่มีการพัฒนาโดยลำดับ กล่าวคือ ทฤษฎี และหลักเกณฑ์ในเรื่องหลักสูตร องค์ประกอบหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร ทำให้ทราบกระบวนการ เงื่อนไขในการเปลี่ยนแปลง ประวัติของการฝึกหัดครูศิลปะในอดีต ช่วยให้เข้าใจความเป็นมาและเบื้องหลัง ก่อนที่จะพัฒนาเป็นหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี ที่ทำการเปิดสอนอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาไทยในเวลานี้